

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Економічний факультет

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ ТА МЕТОДИКА
ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти	Магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	032 Історія та археологія
Освітньо-наукова програма	«Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини»
Факультет	Економічний

Методичні рекомендації навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання історичних дисциплін»: для здобувачів другого освітнього рівня «магістр» спеціальності 032 «Історія та археологія» / укл.: В. А. Барабаш, О. Б. Коломієць. Кропивницький: ЦНТУ, 2025. 69 с.

Укладачі: В. А. Барабаш, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи; О. Б. Коломієць, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Методичні рекомендації схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи. Протокол від «29» серпня 2025 року № 1.

В. А. Барабаш
О. Б. Коломієць
ЦНТУ, 2025 р.

ЗМІСТ

Передмова	4
Мета та завдання Вступ навчальної дисципліни	4
Тематичний план дисципліни «Основи психології та педагогіки»	6
Оцінка і контроль знань	6
Методичні поради до організації самостійної роботи здобувача вищої освіти	7
Тематика лекцій	10
Тематика практичних занять	16
Орієнтовна тематика рефератів	49
Орієнтовна тематика проблемно-пошукових завдань	51
Контрольні питання	53
Підсумкові тестові завдання	53
Рекомендовані джерела інформації	69

ПЕРЕДМОВА

Розвиток суспільства в умовах прискореного ритму сучасного життя є складним процесом взаємодії індивідумів, груп людей, організацій та їх інтересів. Навчальна дисципліна «Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання історичних дисциплін» є важливою складовою професійної підготовки магістрів історії. Вона дає уявлення про роль і знання педагогіки, психології та основ сучасної методики у соціальному житті, формує розуміння основних концепцій і теорії педагогіки та психології, а також теоретичних уявлень про методику викладання історичних дисциплін у вищій школі як навчальної дисципліни, її специфіку, знайомить з основами професійної майстерності та педагогічної техніки викладача

Психологія та педагогічна діяльність відіграють ключову роль у формуванні гармонійної особистості, в професійному спілкуванні, розвитку міжособистісних стосунків. Теоретичні знання з методики викладання історичних дисциплін є основою підготовки здобувачів вищої освіти за II науково-освітнім рівнем «магістр» до виконання обов'язків викладача історії, який володіє навичками проведення занять на сучасному науковому рівні.

Йдеться про використання новітніх технологій навчання і методів творчої діяльності викладання історичних дисциплін, готовність до науково-пошукової роботи та до керівництва дослідницькою роботою студентів.

Методичні рекомендації побудовано із урахуванням знань, які студенти отримали з педагогіки, психології, історії України, історіографії історії України, джерелознавства історії України, спеціальних історичних дисциплін. Методичні рекомендації допоможуть здобувачам вищої освіти систематизувати знання, отримані під час лекцій, практичних занять і самостійної роботи.

Мета викладання навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання історичних дисциплін» – формування у здобувачів освіти цілісної, науково обґрунтованої та логічно послідовної системи знань з педагогіки і психології вищої школи та методики викладання історичних дисциплін; оволодіння дидактичними засадами підготовки фахівців вищої кваліфікації; розуміння концептуальних основ сучасної педагогічної теорії, психологічних закономірностей освітнього процесу та специфіки методичного забезпечення викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти.

Предметом вивчення дисципліни є особливості пізнання закономірностей психічної діяльності та індивідуально-психологічних властивостей студентського віку, проблем сучасної педагогіки вищої школи, методичного арсеналу викладання історичних дисциплін.

Курс «Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання історичних дисциплін» передбачає такі навчальні **завдання**:

- поглиблення, розширення, інтеграція знань з педагогіки, психології, основ сучасної методики викладання;
- теоретична підготовка здобувачів вищої освіти з питань розвитку ступеневої вищої школи й освіти в умовах незалежної України, проблем сучасного навчання і виховання у закладах вищої освіти;

- ознайомлення з особливостями професійної майстерності, оволодіння формами педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу, творчого застосування знань і способів діяльності;

- вивчення закономірностей навчання історії, специфіки історичних дисциплін у вищій школі, формування необхідних компетентностей майбутнього викладача-історика;

- виховання у здобувачів особистісних якостей майбутнього педагога, формування власного стилю науково-педагогічної діяльності та професійного спілкування.

Вивчення курсу спрямоване на формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність(ІК)

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Спеціальні компетентності (СК):

СК07 Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПРН09. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

Соціальні навички (soft-skills):

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно пояснювати і презентувати матеріал.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

Пропоновані методичні рекомендації до вивчення курсу "Історія української культури" містять: програму курсу; тематику практичних занять, включно із завданнями до самостійної роботи студентів; тематику рефератів; варіанти проблемно-пошукових завдань; список рекомендованих джерел та літератури; контрольні питання, за допомогою яких у студентів

буде можливість перевірити свої знання; варіанти тестових завдань для модульного та підсумкового контролів, короткий термінологічний словник.

**Тематичний план навчальної дисципліни
«Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання
історичних дисциплін»**

№ теми	Назва змістового модуля	Кількість годин
1 - 4	Змістовий модуль I. Педагогіка і психологія вищої школи	60
5 - 8	Змістовий модуль II. Методика викладання історичних дисциплін.	60

Оцінка і контроль знань

Оцінка і контроль знань здійснюється за кредитно-модульною системою. Курс складається із чотирьох модулів. Розподіл тем за модулями і розподіл балів за рейтинговою системою наведено нижче.

Поточний контроль знань студентів проводиться шляхом усного та письмового опитування на практичних та лекційних заняттях, шляхом перевірки ведення конспектів і виконання завдань самостійної роботи.

Після вивчення дисципліни здобувачі складають у третьому семестрі залік.

Оцінка виставляється з урахуванням вимог рейтингової системи. За умови систематичної підготовки здобувачів до практичних занять і виконання завдань для самостійної роботи на останньому в семестрі практичному занятті виставляється підсумкова оцінка (за національною шкалою і за шкалою ECTS) в екзаменаційну відомість і залікову книжку.

**Методичні поради до організації самостійної роботи здобувача
вищої освіти**

Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу в позааудиторний час без участі викладача. Обсяг і зміст самостійної роботи визначається робочою програмою та робочим планом в межах встановленого обсягу годин із навчальної дисципліни, методичними вказівками викладача.

Самостійна робота здобувача вищої освіти забезпечується системою навчально-методичних засобів: конспектами лекцій викладача, підручниками, навчальними та методичними посібниками, монографічною

літературою і періодикою, а також засобами самоконтролю (тестами, типовим пакетом контрольних завдань).

Навчальний матеріал передбачений навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальними матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

Викладач проводить діагностику якості самостійної роботи здобувача вищої освіти на індивідуальних заняттях. Вони проводяться в позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою. Самостійна робота студента проводиться за такими *напрямами*:

- підготовка до практичних (семінарських) занять;
- вивчення лекційного матеріалу;
- вивчення теми за підручниками і посібниками;
- опрацювання рекомендованої монографічної літератури та періодики, передбаченої списком літератури;
- виконання самостійної роботи;
- опрацювання програмних питань, що не розглядаються на навчальних заняттях. Цей напрям самостійної роботи студента аналізується та оцінюється як окремий модуль;
- ведення словника;
- підготовка до контрольної роботи;

підготовка до іспиту.

Зміст програми навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи та методика викладання історичних дисциплін»

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи педагогіки та психології вищої школи

Тема 1. Загальні основи педагогіки та психології вищої школи.

- 1.1. Психологічні та педагогічні знання як фундамент професійного становлення та особистісного розвитку людини.
- 1.2. Загальні основи педагогіки вищої школи: предмет, завдання, функції, місце в структурі педагогічних наук.
- 1.3. Сучасні методологічні аспекти педагогіки вищої школи.
- 1.4. Предмет та об'єкт психології вищої школи.
- 1.5. Зв'язок психології з іншими науками.

Тема 2. Сучасні концепції педагогіки вищої школи та їх вплив на професійну підготовку майбутніх фахівців.

- 2.1. Вища освіта як органічна складова системи неперервної освіти.
- 2.2. Основні принципи розвитку вищої школи.
- 2.3. Структура вищої освіти.
- 2.4. Ключові проблеми сучасної вищої освіти.

- 2.5. Загальні тенденції розвитку педагогіки вищої школи.
- 2.6. Сучасні педагогічні концепції.
- 2.7. Вплив сучасних концепцій на професійну підготовку фахівців.

Тема 3. Організація освітнього процесу у ЗВО: структура, форми, планування.

- 3.1. Україна у світовому освітньому просторі.
- 3.2. Педагогічний процес та нормативно-правова база організації освіти.
- 3.3. Сутність і структура навчального процесу у ЗВО.
- 3.4. Діяльність суб'єктів навчального процесу.
- 3.5. Організація освітнього процесу: освітні програми та навчальні плани, форми навчання, самостійна робота студентів, планування занять, академічна мобільність та індивідуальні освітні траєкторії.

Тема 4. Психологічні особливості студентського віку: мотивація, когнітивний розвиток, професійна ідентичність.

- 4.1. Психологічні особливості студентського віку.
- 4.2. Суперечливості та кризи студентського віку.
- 4.3. Заклад вищої освіти – провідний фактор соціалізації особистості студента як фахівця.
- 4.4. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності.
- 4.5. Типологічні особливості сучасних студентів.
- 4.6. Психологія студентської групи. Роль куратора.
- 4.7. Студентське самоврядування.

Тема 5. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: комунікація, харизма, педагогічна техніка.

- 5.1. Педагогічний професіоналізм діяльності викладача ЗВО.
- 5.2. Педагогічна майстерність та її особливості.
- 5.3. Педагогічна техніка, особливості її прояву в діяльності викладача ВШ.
- 5.4. Комунікація як основа педагогічної діяльності. Харизма викладача.

Тема 6. Сучасні освітні технології у вищій школі: інноваційні методи, змішане та дистанційне навчання.

- 6.1. Інноваційні методи: кейс-стаді, проєктне навчання, гейміфікація.
- 6.2. Використання інтерактивних платформ (Google Classroom, Moodle, Canvas, Microsoft Teams).
- 6.3. Онлайн-колаборація: Miro, Padlet, Mentimeter.
- 6.4. Дистанційне навчання.
- 6.5. Змішане навчання. Поєднання традиційної та онлайн-освіти.
- 6.6. Цифровізація та новітні інструменти в освіті.

Змістовий модуль 2. Методика викладання історичних дисциплін

Тема 7. Наукові основи методики викладання історичних дисциплін

- 7.1. Роль історичної освіти у формуванні громадянської свідомості.
- 7.2. Процес навчання історії та його закономірності.
- 7.3. Предмет, завдання та особливості методики викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти.

- 7.4. Сучасні дослідження з методики викладання історичних дисциплін.
- 7.5. Методологічні підходи до викладання історичних дисциплін у вищій школі.

Тема 8. Психолого-педагогічні засади історичної освіти.

- 8.1. Психолого-педагогічна характеристика пізнавальних можливостей студентської молоді у навчанні. Проблеми мотивації навчальної діяльності.
- 8.2. Пізнавальні вміння як компонент змісту історичної освіти у вищій школі.
- 8.3. Особливості історичного пізнання і мислення. Проблема формування історичної компетентності засобами критичного мислення.
- 8.4. Принцип науковості у викладанні історичних дисциплін.
- 8.5. Міжпредметна взаємодія у процесі викладання історичних дисциплін.

Тема 9. Форми організації навчального процесу. Методи і засоби навчання історії.

- 9.1. Поняття про методи, прийоми і засоби навчальної діяльності
- 9.2. Лекція з історії як основна форма організації навчання: структура та методика підготовки.
- 9.3. Види семінарських занять з історичних дисциплін, вимоги до їх організації та проведення.
- 9.4. Сутність і значення самостійної роботи., її види та форми.
- 9.5. Організація проведення індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів.
- 9.6. Методи викладання історичних дисциплін, їх класифікація. Використання інтерактивної технології у навчанні історії.
- 9.7. Прийоми і засоби навчання історії.

Тема 10. Методика роботи з історичними джерелами у вищій школі.

- 10.1. Історичні джерела в академічній науці та університетській освіті.
- 10.2. Класифікація, верифікація та інтерпретація історичних джерел.
- 10.3. Основні етапи джерелознавчих досліджень.
- 10.4 Методика роботи з писемними джерелами.
- 10.5. Методика роботи з речовими пам'ятками, умовно-графічною та образною наочністю.
- 10.6. Інтерактивні методи роботи з історичними джерелами.
- 10.7. Цифрові інструменти та інформаційно-комп'ютерні технології у роботі з історичними джерелами.

Тема 11. Цифрові технології та медіаграмотність у викладанні історії.

- 11.1. Інформаційне освітнє середовище сучасного закладу освіти.
- 11.2. Цифрові технології в освітньому процесі майбутнього історика.
- 11.3. Використання інтернет ресурсів на заняттях з історичних дисциплін.
- 11.4. Можливості використання штучного інтелекту в діяльності педагога-історика.
- 11.5. Особливості систем електронного навчання ЗВО на базі MOODLE. Вимоги до цифрових дидактичних матеріалів.

Тема 12. Система контролю й оцінювання результатів освітньої діяльності.

- 12.1. Поняття про діагностику результатів навчання студентів та її елементи.
- 12.2. Контроль, оцінювання та критерії результативності історичної освіти.

12.3. Сучасні підходи до оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

12.4. Види, форми організації та методи контролю знань, навичок, умінь студентів.

12.5. Технологія оцінювання рівня навчальної діяльності здобувачів освіти з історії у контексті компетентнісного підходу.

ЛЕКЦІЇ

Змістовий модуль 1. Педагогіка і психологія вищої школи

Тема 1. Загальні основи педагогіки та психології вищої школи – 2 год.

Психологічні та педагогічні знання як фундамент професійного становлення та особистісного розвитку людини.

Загальні основи педагогіки вищої школи: предмет, завдання, функції, місце в структурі педагогічних наук.

Сучасні методологічні аспекти педагогіки вищої школи.

Предмет та об'єкт психології вищої школи.

Зв'язок психології з іншими науками.

Нормативно-правові акти: [1; 3; 4; 5; 8; 9].

Література. Осн.: [4; 5; 13; 15; 16; 22; 23; 25; 27]. Додат.: [1; 12; 13].

ІР [1; 5; 7]. НО [1; 3].

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити основні завдання педагогіки та психології вищої школи на сучасному етапі розвитку суспільства.

2. Окреслити перспективи розвитку педагогіки та психології вищої школи.

Питання до самоконтролю

1. Що є предметом вивчення педагогіки та психології вищої школи?

2. Які психологічні механізми підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі?

Тема 2. Сучасні концепції педагогіки вищої школи та їх вплив на професійну підготовку майбутніх фахівців – 2 год.

Вища освіта як органічна складова системи неперервної освіти.

Основні принципи розвитку вищої школи.

Структура вищої освіти.

Ключові проблеми сучасної вищої освіти.

Загальні тенденції розвитку педагогіки вищої школи.

Сучасні педагогічні концепції.

Вплив сучасних концепцій на професійну підготовку фахівців.

Нормативно-правові акти: [1; 3; 5; 8; 9]

Література. Осн.: [4; 5; 13; 15; 25]. Додат.: [1; 12; 13].

ІР [1; 5; 7]. НО [1; 3].

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризувати основні зміни, які відбулися в системі вищої освіти України.
2. Пояснити, яке призначення державних стандартів освіти.
3. Визначити основні особливості системи вищої освіти провідних країн світу.

Питання до самоконтролю

1. Які пріоритетні напрями державної політики в сфері освіти?
2. У чому полягає адаптація вищої освіти України до Європейського освітнього простору?

Тема 3. Організація освітнього процесу у ЗВО: структура, форми, планування – 2 год.

Україна у світовому освітньому просторі.

Педагогічний процес та нормативно-правова база організації освіти.

Сутність і структура навчального процесу у ЗВО.

Діяльність суб'єктів навчального процесу.

Організація освітнього процесу: освітні програми та навчальні плани, форми навчання, самостійна робота студентів, планування занять, академічна мобільність та індивідуальні освітні траєкторії.

Нормативно-правові акти: [1; 3; 5; 8; 9; 12; 13]

Література. Осн.: [1; 2; 4; 5; 15; 27]. Додат.: [1; 10; 31].

ІР [1; 5; 7]. НО [1; 3; 4].

Завдання для самостійної роботи

1. Дати визначення понять: «освітня програма», «навчальний план», «академічна мобільність», «індивідуальна освітня траєкторія».
2. Розкрити специфіку дотримання загальних принципів навчання і вищій школі.

Питання до самоконтролю

1. Якою є структура діяльності суб'єктів навчального процесу у вищій школі?
2. Чи існує проблема змісту освіти у вищій школі?

Тема 4. Психологічні особливості студентського віку: мотивація, когнітивний розвиток, професійна ідентичність – 2 год.

Психологічні особливості студентського віку.

Суперечливості та кризи студентського віку.

Заклад вищої освіти – провідний фактор соціалізації особистості студента як фахівця.

Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності.

Типологічні особливості сучасних студентів.

Психологія студентської групи. Роль куратора.

Студентське самоврядування.

Нормативно-правові акти: [3; 5; 9;12;13]

Література. Осн.: [1; 2; 4; 5; 16; 23; 24; 27]. Додат.: [4; 5; 6; 26;32].

IP [1; 5; 7; 8]. НО [1; 2; 3;4].

Завдання для самостійної роботи

1. Схарактеризувати психологічні особливості студентського віку.
2. Визначити проблеми соціально-психологічної адаптації студентів до процесу навчання.

Питання до самоконтролю

1. Які чинники впливають на ставлення студентів до навчального процесу?
2. Які права та обов'язки куратора студентської групи?

Тема 5. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: комунікація, харизма, педагогічна техніка – 2 год.

Педагогічний професіоналізм діяльності викладача ЗВО.

Педагогічна майстерність та її особливості.

Педагогічна техніка, особливості її прояву в діяльності викладача ВШ.

Комунікація як основа педагогічної діяльності. Харизма викладача.

Нормативно-правові акти: [3; 5; 9;12;13]

Література. Осн.: [1; 2; 4; 5; 9; 10; 12; 17; 21;]. Додат.: [4; 5; 6; 7; 26; 28; 35; 36].

IP [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. НО [1; 2; 3;4].

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити психолого-педагогічні умови майстерної взаємодії в педагогічному спілкуванні.
2. Порівняти способи комунікаційного впливу переконання і навіювання.

Питання до самоконтролю

1. Чи погоджуєтеся Ви з думкою про те, що особистість викладача є інструментом впливу в педагогічній взаємодії?.
2. Які фактори визначають педагогічну майстерність?

Тема 6. Сучасні освітні технології у вищій школі: інноваційні методи – 2 год.

Інноваційні методи: кейс-стаді, проєктне навчання, гейміфікація.

Використання інтерактивних платформ (Google Classroom, Moodle, Canvas, Microsoft Teams).

Онлайн-колаборація: Miro, Padlet, Mentimeter.

Дистанційне навчання.

Змішане навчання. Поєднання традиційної та онлайн-освіти.

Цифровізація та новітні інструменти в освіті.

Література. Осн.: [5; 9; 11; 12; 13; 14; 17; 21; 22; 23]. Додат.: [17; 23]. IP [5; 6; 7; 8]. НО [3].

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити сутність поняття «сучасні технології навчання».
2. Охарактеризувати адаптивне та персоналізоване навчання.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає різниця між поняттями «технологія навчання» та «метод навчання»?
2. Які переваги і недоліки дистанційної технології навчання?

Змістовий модуль 2. Методика викладання історичних дисциплін

Тема 7. Наукові основи методики викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти – 2 год.

Роль історичної освіти у формуванні громадянської свідомості.

Процес навчання історії та його закономірності.

Предмет, завдання, специфіка та особливості методики викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти.

Сучасні дослідження з методики викладання історичних дисциплін.

Методологічні підходи до викладання історичних дисциплін у вищій школі.

Література. Основна [2; 3; 13; 15; 16; 20]. *Додат.* [2; 12; 16; 28]

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити сучасні тенденції розвитку методики викладання історичних дисциплін.
2. Назвати основні принципи навчання історії.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає виховний потенціал історичних дисциплін?
2. Які особливості методики викладання у закладах вищої освіти?

Тема 8. Психолого-педагогічні засади історичної освіти – 2 год.

Психолого-педагогічна характеристика пізнавальних можливостей студентської молоді у навчанні. Проблеми мотивації навчальної діяльності.

Пізнавальні вміння як компонент змісту історичної освіти у вищій школі.

Особливості історичного пізнання і мислення. Проблема формування історичної компетентності засобами критичного мислення.

Принцип науковості у викладанні історичних дисциплін.

Міжпредметна взаємодія у процесі викладання історичних дисциплін.

Література. Осн.: [3; 6; 7; 8; 24; 25]. *Додат.:* [7; 13; 15; 18; 27].

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризувати фактори впливу на формування мотивації студентів до вивчення історичних дисциплін.
2. Визначити особливості історичного пізнання і мислення.

Питання до самоконтролю

1. Які основні цілі історичної освіти у ЗВО?
2. Як реалізується принцип міжпредметної взаємодії у викладанні історичних дисциплін?

9. Форми організації навчального процесу. Методи і засоби навчання історії – 2 год.

Поняття про методи, прийоми і засоби навчальної діяльності

Лекція з історії як основна форма організації навчання: структура та методика підготовки.

Види семінарських занять з історичних дисциплін, вимоги до їх організації та проведення.

Сутність і значення самостійної роботи., її види та форми.

Організація проведення індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів.

Методи викладання історичних дисциплін, їх класифікація. Використання інтерактивної технології у навчанні історії.

Прийоми і засоби навчання історії.

Література. Основна [3; 6; 7; 8; 18; 24; 28]. *Додат.* [14; 17; 21; 31]

Завдання для самостійної роботи

1. Навести класифікацію форм організації навчання у вищій школі.
2. Охарактеризувати методи творчої діяльності викладання історичних дисциплін.

Питання до самоконтролю

1. Що таке лекція з історії та які її структурні компоненти?
2. Які види семінарів доцільно використовувати на заняттях з історичних дисциплін?

Тема 10. Методика роботи з історичними джерелами у вищій школі – 2 год.

Історичні джерела в академічній науці та університетській освіті.

Класифікація, верифікація та інтерпретація історичних джерел.

Основні етапи джерелознавчих досліджень.

Методика роботи з писемними джерелами.

Методика роботи з речовими пам'ятками, умовно-графічною та образною наочністю.

Інтерактивні методи роботи з історичними джерелами.

Цифрові інструменти та інформаційно-комп'ютерні технології у роботі з історичними джерелами.

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. *Додат.:* [14; 17; 21; 26]. *ІР* [1; 2; 3]. *НО* [3].

Завдання для самостійної роботи

1. Обґрунтувати необхідність використання історичних документів у навчанні історії.
2. Охарактеризувати основні етапи джерелознавчих досліджень.

Питання до самоконтролю

1. Які методологічні принципи вивчення історичних джерел?
2. Які цифрові інструменти та ІКТ використовуються в роботі з історичними джерелами?

Тема 11. Цифрові технології та медіаграмотність у викладанні історії.

Інформаційне освітнє середовище сучасного закладу освіти.

Цифрові технології в освітньому процесі майбутнього історика.

Використання інтернет ресурсів на заняттях з історичних дисциплін.

Можливості використання штучного інтелекту в діяльності педагога-історика.

Особливості систем електронного навчання ЗВО на базі MOODLE.
Вимоги до цифрових дидактичних матеріалів.

Медіаграмотність майбутнього історика.

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. *Додат.:* [17; 20; 23; 26]. ІР [1; 2; 3]. НО [3].

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризувати сучасні цифрові платформи та ПЗ, які варто використовувати під час викладання історії.
2. Пояснити, що таке медіаграмотність і наскільки вона важлива для майбутнього історика.

Питання до самоконтролю

1. Яке значення цифрових інструментів у вивченні історичних дисциплін?
2. Яка роль ІІТ в освіті та можливості його використання у вивченні історичних дисциплін?

Тема 12. Система контролю й оцінювання результатів освітньої діяльності – 2 год.

Поняття про діагностику результатів навчання студентів та її елементи.

Контроль, оцінювання та критерії результативності історичної освіти.

Сучасні підходи до оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Види, форми організації та методи контролю знань, навичок, умінь студентів.

Технологія оцінювання рівня навчальної діяльності здобувачів освіти з історії у контексті компетентнісного підходу.

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. *Додат.:* [17; 21; 26; 31]. ІР [1; 2; 3]. НО [3].

Завдання для самоконтролю

1. Визначити основні функції та форми контролю й оцінювання результатів навчання.
2. Пояснити переваги та недоліки тестового контролю знань з історії.

1. Яке значення має усне опитування у викладанні історичних дисциплін?
2. Які критерії ефективності навчання історії у ЗВО?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Змістовий модуль 1. Педагогіка і психологія вищої школи

Практичне заняття 1. Загальні основи педагогіки та психології вищої школи.

Теоретичні питання:

1. Психологічні та педагогічні знання як фундамент професійного становлення та особистісного розвитку людини.
2. Загальні основи педагогіки вищої школи. Предмет, завдання, функції, місце в структурі педагогічних наук.
3. Сучасні методологічні аспекти педагогіки вищої школи.
4. Предмет та об'єкт психології вищої школи. Зв'язок психології з іншими науками.

Практичні завдання:

1. Складіть таблицю, у якій порівняйте такі поняття:

Критерій	Педагогіка вищої школи	Психологія вищої школи
Об'єкт		
Предмет		
Основні завдання		
Практичне значення		

Зробіть висновок (5–7 речень) про взаємозв'язок цих наук.

2. Проаналізуйте ситуацію: Під час лекцій викладач подає матеріал у формі монологу, не залучає студентів до обговорення. Частина студентів втрачає мотивацію та пасивно сприймає навчання.

Дайте відповіді на запитання:

1. Які психолого-педагогічні проблеми наявні в цій ситуації?
2. Які методологічні підходи педагогіки вищої школи доцільно застосувати?
3. Запропонуйте 2–3 шляхи покращення навчального процесу.

3. Заповніть рефлексивну анкету та обговоріть результати:

- Які чинники найбільше впливають на мою навчальну мотивацію?
- Які методи викладання є найбільш ефективними?
- Які психологічні труднощі я відчуваю під час навчання?
- Які навички саморегуляції я хотів(ла) б розвинути?

Зробіть письмовий висновок (5–6 речень).

Тема для есе: «Психологічні та педагогічні знання як основа професійного успіху сучасного фахівця».

Теми для наукових повідомлень:

Ключові проблеми сучасної вищої освіти

1. Академічна доброчесність як виклик і цінність сучасної вищої освіти.
2. Проблеми якості освіти в умовах цифровізації суспільства.
3. Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики, ризики, перспективи.
4. Формування критичного мислення студентів як пріоритет освітнього процесу.
5. Баланс між теоретичною і практичною підготовкою у сучасному університеті.
6. Інклюзивна освіта у ЗВО: проблеми впровадження та ефективні стратегії.
7. Еміграція молодих науковців: причини та шляхи подолання «відтоку мізків».
8. Психологічне вигорання студентів і викладачів як соціально-педагогічна проблема.

Загальні тенденції розвитку педагогіки вищої школи

1. Гуманізація і гуманітаризація освіти у ХХІ столітті.
2. Компетентнісний підхід як провідна тенденція розвитку педагогіки вищої школи.
3. Трансформація ролі викладача у контексті змішаного та дистанційного навчання.
4. Інтернаціоналізація освіти: досвід європейських країн і перспективи України.
5. Професійна педагогічна рефлексія як основа розвитку викладача ЗВО.
6. Цифрова педагогіка: нові можливості і нові загрози.
7. Студентоцентризм як стратегічна тенденція сучасної педагогіки.
8. Формування освітнього середовища університету як системи взаємодії та розвитку особистості.
9. Особистісно орієнтоване навчання як провідна парадигма сучасної педагогіки.

Рекомендовані джерела інформації:

Нормативно-правові акти: [1; 3; 4; 5; 8; 9].

Література. Осн.: [4; 5; 13; 15; 16; 22; 23; 24; 25; 27]. Додат.: [1; 12; 13].

ІР [1; 5; 7]. НО [1; 3].

Практичне заняття 2. Сучасні концепції педагогіки вищої школи та їх вплив на професійну підготовку майбутніх фахівців

Теоретичні питання:

1. Ключові проблеми сучасної вищої освіти.
2. Загальні тенденції розвитку педагогіки вищої школи.
3. Сучасні педагогічні концепції.
4. Вплив сучасних концепцій на професійну підготовку фахівців.

Практичні завдання:

1. Дати письмову відповідь (стисло) на питання:

- Яка з проблем найбільш відчутна для української освіти?
- З якими проблемами у вищій освіті ви особисто стикалися?

- Які можна запропонувати шляхи вирішення зазначених проблем?
- Яка педагогічна концепція (компетентнісний підхід, конструктивізм, PBL, гуманістична педагогіка тощо) найкраще підходить для вирішення такої педагогічної ситуації, як навчити групу першокурсників працювати з науковими джерелами.

2. Навести приклад із власного досвіду або з новин університету, що ілюструє одну з тенденцій розвитку педагогіки вищої школи (студентоцентризм, цифровізація, інтернаціоналізація та ін.).

3. Дискусія у форматі «мозкового штурму»:

Як компетентнісний підхід впливає на майбутнього викладача?

Чому важливий принцип «lifelong learning» для сучасного фахівця?

Тема для есе:

1. Які педагогічні концепції найбільше вплинуть на мою майбутню професійну підготовку?

Теми для наукових повідомлень:

1. Конструктивістська концепція навчання у вищій школі.
2. Теорія саморегульованого навчання як основа академічної автономії студента.
3. Гуманістична педагогіка К. Роджерса у контексті сучасної освіти.
4. Андрагогічний підхід у роботі з магістрантами та дорослими здобувачами освіти.
5. Педагогіка партнерства: від взаємодії до співтворчості у навчальному процесі.
6. Когнітивна педагогіка як основа розвитку інтелектуального потенціалу студента.
7. Концепція навчання впродовж життя (lifelong learning) у системі вищої освіти.

Вплив сучасних концепцій на професійну підготовку фахівців:

1. Компетентнісний підхід як інструмент формування професійної готовності майбутнього фахівця.
2. Інтеграція теорії й практики у процесі підготовки висококваліфікованих спеціалістів.
3. Роль емоційного інтелекту у професійній підготовці майбутніх педагогів.
4. Застосування технологій змішаного навчання у формуванні професійних компетентностей.
5. Професійна мобільність як показник якості сучасного фахівця.
6. Формування soft skills у системі вищої освіти.
7. Розвиток педагогічного менторства як умови ефективної професійної підготовки.
8. Вплив цифрової трансформації освіти на зміст і методи підготовки майбутніх фахівців.

Рекомендовані джерела інформації:

Нормативно-правові акти: [1; 3; 5; 8; 9]
Література. Осн.: [4; 5; 13; 15; 25]. Додат.: [1; 12; 13].
ІР [1; 5; 7]. НО [1; 3].

Практичне заняття 3. Організація освітнього процесу у ЗВО: структура, форми, планування

Теоретичні питання:

1. Україна у світовому освітньому просторі.
2. Педагогічний процес та нормативно-правова база організації освіти.
3. Сутність і структура навчального процесу у ЗВО.
4. Діяльність суб'єктів навчального процесу.
5. Організація освітнього процесу: освітні програми та навчальні плани, форми навчання, самостійна робота студентів, планування занять, академічна мобільність та індивідуальні освітні траєкторії.

Практичні завдання:

1. Підготуйте аналітичну довідку (1–2 сторінки) на тему: «Україна у світовому освітньому просторі: виклики та перспективи».

У роботі: охарактеризуйте участь України в Болонському процесі; визначте роль академічної мобільності та міжнародних освітніх програм; окресліть основні проблеми та переваги інтеграції української освіти у європейський простір.

2. Проаналізуйте основні нормативно-правові документи, що регламентують освітній процес у ЗВО (Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», стандарти вищої освіти, освітні програми).

Складіть таблицю:

Нормативний документ	Сфера регулювання	Значення для організації освітнього процесу
-----------------------------	--------------------------	--

Зробіть висновок (6–8 речень) про роль нормативно-правової бази у забезпеченні якості освіти.

3. Аналіз структури навчального процесу у ЗВО. На прикладі обраної освітньої програми вашого ЗВО:

- Визначте складові навчального процесу (мета, зміст, методи, форми, результати).

- Проаналізуйте співвідношення аудиторної та самостійної роботи студентів.

- Вкажіть, які форми навчальних занять переважають (лекції, практичні, лабораторні тощо).

Результати оформіть у вигляді схеми або структурованого конспекту.

4. Розробіть модель індивідуальної освітньої траєкторії студента (реальної або умовної), враховуючи: освітню програму та навчальний план; вибіркові дисципліни; форми навчання (очна, дистанційна, змішана); можливості академічної мобільності; обсяг і види самостійної роботи.

Опишіть: роль студента у плануванні власного навчання; роль викладача та ЗВО у супроводі освітньої траєкторії.

Теми для наукових доповідей:

1. Безпека освітнього середовища.
2. Інклюзивність вищої освіти.
3. Акредитація освітніх програм та якість вищої освіти.
4. Інтерактивне та проєктне навчання.
5. Самостійна робота студентів.

Рекомендовані джерела інформації:

Нормативно-правові акти: [1; 3; 5; 8; 9;12;13]
Література. Осн.: [1; 2; 4; 5; 15; 27]. Додат.: [1; 10; 31].
ІР [1; 5; 7]. НО [1; 3;4].

Практичні заняття 4; 5. Психологічні особливості студентського віку: мотивація, когнітивний розвиток, професійна ідентичність

Теоретичні питання:

1. Психологічні особливості студентського віку.
2. Суперечливості та кризи студентського віку.
3. Заклад вищої освіти – провідний фактор соціалізації особистості студента як фахівця.
4. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності.
5. Типологічні особливості сучасних студентів.
6. Психологія студентської групи.
7. Роль куратора.
8. Студентське самоврядування.

Практичні завдання:

1. Складіть психологічний портрет студента І курсу та студента V курсу (порівняльна таблиця).

- Визначте провідну діяльність студентського віку.
- Проаналізуйте, як змінюється мотивація навчання протягом періоду здобуття вищої освіти.
- Зробіть висновки про основні потреби та психологічні труднощі сучасних студентів.

2. Проведіть міні-опитування серед студентів різних курсів (10–15 осіб) про труднощі адаптації та навчання.

- Визначте основні причини психологічних криз у студентському віці.
- Опишіть стратегії подолання кризи самоідентичності чи професійного вибору.
- Розробіть рекомендації для куратора або психолога ЗВО щодо підтримки студентів у кризових ситуаціях.

3. Опишіть механізми соціалізації студентів у вашому університеті (навчальні, виховні, позааудиторні).

- Проаналізуйте приклади діяльності студентського самоврядування, що сприяють професійному становленню.
- Визначте роль викладача і куратора у процесі соціалізації.
- Підготуйте коротку презентацію (5 слайдів) про вплив освітнього середовища на особистісний розвиток студента.

4. Розробіть анкету для оцінки рівня адаптації студентів-першокурсників.

- Проведіть аналіз згуртованості студентської групи (методика «Соціометрія» або інша).
- Визначте типи студентів за стилем навчання та міжособистісною поведінкою.
- Підготуйте рекомендації для покращення психологічного клімату у групі.

5. Проаналізуйте різні підходи щодо типологізації студентів ЗВО.

Теми для наукових доповідей:

1. Заклад вищої освіти – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця.
2. Розвиток та саморозвиток студента протягом навчання.
3. Загальна характеристика педагогічного процесу у ЗВО.
4. Права та обов'язки студента, їх актуальність та реалізація.

Написати есе на тему (на вибір):

1. Сучасний студент, який він?
2. Людям якого типу темпераменту найлегше досягти успіхів у житті?

Рекомендовані джерела інформації :

Нормативно-правові акти: [3; 5; 9;12;13]

Література. Осн.: [1; 2; 4; 5; 16; 22; 23; 24; 27]. Додат.: [4; 5; 6; 26;32].

ІР [1; 5; 7; 8]. НО [1; 2; 3;4].

Допоміжні матеріали

Діяльність суб'єктів навчального процесу. Діяльність викладача.

Процес управління навчально-пізнавальною діяльністю охоплює кілька компонентів: планування, організування, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.

Планування передбачає підготовку робочих програм із навчальних предметів, складання планів семінарських, практичних і лабораторних занять, розроблення індивідуальних завдань для студентів, тематики рефератів, курсових і дипломних робіт, методичних рекомендацій з їх підготовки тощо.

Організування навчальної роботи здійснюється у два етапи:

а) підготовчий – передбачає підготовку плану проведення конкретного заняття, технічних засобів навчання, наочності, дидактичних і роздавальних матеріалів; попереднє проведення дослідів, демонстрування, перегляд діафільмів; підбір методичної літератури і ознайомлення з нею;

б) виконавчий – полягає в організуванні власної діяльності викладача

під час заняття та діяльності студентів; викладач ставить перед студентами навчальні завдання, створює сприятливі умови для їх виконання, чітко розподіляє функції між ними на практичних заняттях.

Стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів здійснюється викладачем шляхом застосування різноманітних методів і прийомів: використання цікавих прикладів, розкриття практичної значущості навчального матеріалу для майбутнього фаху, опора на життєвий досвід тощо.

Сутність *контролю і регулювання* полягає у спостереженні за діяльністю студентів. Контроль у формі поставлених запитань, невеликих завдань дає змогу виявити рівень засвоєння студентами знань програмового матеріалу, опанування відповідними практичними вміннями та навичками, а також з'ясувати недоліки і складнощі процесу навчання. Це допомагає своєчасно вносити необхідні корективи і регулювати процес навчання додатковими поясненнями, виконанням відповідних вправ тощо.

Аналіз досягнутих результатів завершує процес викладання. Здійснюють його на основі отриманих через контроль результатів. Під час аналізу виявляють рівень знань фактичного матеріалу, вміння використовувати їх у практичній діяльності з фаху. Аналіз передбачає зіставлення досягнутих результатів з навчальними цілями.

Діяльність студентів (учіння). Учіння є специфічним видом трудової діяльності. Специфіка його полягає в тому, що:

- воно постає як система, елементи якої взаємопов'язані;
- у процесі учіння студенти створюють базу знань для майбутньої професійної діяльності;
- навчально-пізнавальна праця студентів здійснюється у теоретичній і практичній формах, які взаємозв'язані і спрямовані на формування знань і умінь;
- учіння, з одного боку, протікає під впливом викладачів, з іншого – його успіх значною мірою зумовлений рівнем організації самостійної пізнавальної роботи студентів;
- навчальна діяльність студентів у вищому навчальному закладі має продуктивно-перетворювальний характер, а під час практики – творчо-продуктивний.

Ефективність учіння визначається його формами, найпоширенішими з яких є слухання, читання, конспектування, виконання вправ, розв'язування задач, проведення дослідів, навчальні дослідження, професійне моделювання:

1. **Слухання.** Сутність його полягає у сприйманні на слух інформації, яку студент отримує на лекціях, семінарських, практичних та інших заняттях. Щоб він зумів усвідомити і засвоїти (тобто персоніфікувати) мовну інформацію, викладач має відчувати аудиторію,

реагувати на труднощі студентів (не всі можуть виокремити головне, швидко зробити записи), змінюючи темп читання лекції, тембр і гучність мовлення, повторюючи і уточнюючи сказане.

2. Читання. Це форма самостійної роботи студента. Раціональне читання є науково обґрунтованою технологією, що забезпечує персоніфікацію максимального обсягу інформації за найкоротший час з мінімальними витратами праці.

3. Конспектування. Студенти здійснюють його в процесі слухання і читання. В обох випадках вони вдаються до кількох способів конспектування: записують детально без осмислення; записують головне і одночасно осмислюють записане; ведуть опорний конспект з глибоким осмисленням тексту. При самостійному читанні ступінь персоніфікації інформації значно ґрунтовніший.

4. Виконання вправ, розв'язування задач. Основною метою цієї форми роботи є формування умінь при вивченні конкретних дисциплін. Задачі і вправи доцільно використовувати з усіх навчальних дисциплін, оскільки вони сприяють розвитку аналітичного мислення студентів, їх самостійності. У процесі виконання вправ студенти повинні вникнути в їх сутність, вибрати оптимальні шляхи своїх дій, пояснити і довести їх правильність або правомірність.

5. Проведення дослідів. Цю форму діяльності використовують у процесі вивчення природничих дисциплін. Вона передбачена навчальним планом вищого навчального закладу. Проведення дослідів потребує відповідної теоретичної підготовленості, вміння користуватися лабораторним устаткуванням, матеріалами, володіння технологією організації дослідної роботи. Цінність цієї форми діяльності полягає в тому, що студенти здобувають уміння і навички проведення наукового дослідження, поглиблюють теоретичні знання, розвивають у собі допитливість, відповідальність, самостійність.

6. Навчальні дослідження. До навчальних досліджень належать курсові і дипломні роботи, реферати, проекти. Виконання навчально-дослідної роботи вимагає від студентів високого рівня самостійності і пізнавальної активності. Цей вид роботи сприяє розвитку умінь здійснення наукового пошуку і формуванню аналітичного мислення, поглибленню інтересу до певної науки. Нерідко реферат стає основою курсової роботи, а курсова – дипломної роботи, яка згодом може стати основою для кандидатської дисертації.

7. Професійне моделювання. Застосовують його під час виробничої практики. Це планування і здійснення фрагментів виробничої діяльності,

наближених до реального виробничого процесу, моделювання різних його варіантів, тобто програвання ролей, які їм доведеться виконувати у майбутній професійній діяльності, набутті професіоналізму.

У психолого-педагогічній літературі (Г. Костишина) виділяють два рівні навчально-пізнавальної діяльності студентів: емпірично-інтуїтивний і рефлексивно-творчий.

Емпірично-інтуїтивний рівень характеризується він поверховими уявленнями студентів про цілі, зміст, методи і результати навчально-пізнавальної діяльності. Процеси мислення, що забезпечують функціонування знань, системи дій на цьому рівні, мають характер відтворювання. Студенти усвідомлюють «свій» рівень практичної готовності до майбутньої професійної діяльності і прагнуть до реалізації своїх інтелектуальних можливостей. Рефлексивно-творчий рівень характеризується сформованістю у студентів структури ціннісних орієнтацій, домінуючою в якій є орієнтація на успішність майбутньої професійної діяльності. Прийоми мислення, які забезпечують такий рівень знань, є творчими. Студенти адекватно усвідомлюють рівень практичної готовності і свої інтелектуальні можливості, розуміють важливість здобутих способів дій і знань. (Коваль О. Є. *Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів); Навчально-методичний посібник* Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.).

Типологічні особливості сучасних студентів. Психологія студентської групи.

Кожен сучасний студент унікальний. Адже він (або вона) може походити з різного культурного та освітнього середовища. Разом з тим є також спільні характеристики, які, як правило, притаманні усім.

Знання цих характеристик може дати професіоналам навчання можливість перетворити свої курси навчання на визначний персоналізований досвід ефективного навчання.

Отже, **сім важливих характеристик сучасних студентів**, які професіональні викладачі вишів повинні мати на увазі, розробляючи курси навчання для конкретної аудиторії:

Сучасні студенти легко відволікаються. Сучасні студенти, так би мовити, “мають багато на своїх тарілках”. Вони думають про величезну кількість речей одночасно, тому їм легко відволіктися, коли вони намагаються опанувати курс. Для професіоналів викладання це може бути досить складним завданням. Однак ми можемо подолати цю перешкоду, створивши курси навчання, які захоплюють увагу із самого початку й утримують її протягом усього часу. Ставте переконливі питання, які змусять студентів задуматися над темою. Розкажіть емоційну історію, яка зачепить їхні струни або захопить їх темою. Об'єднайте зображення та відео, які викликають певні почуття, а також персонажів, з якими вони можуть асоціювати себе.

Сучасні студенти соціальні Без сумніву, сучасні студенти більш соціальні, ніж будь-яке попереднє покоління. Вони проводять значну частину свого дня в соціальних мережах, спілкуючись з друзями та спілкуючись із діловими контактами. Фактично, у багатьох відношеннях соціальні мережі замінили спілкування віч-на-віч. Сучасні студенти частіше публікують повідомлення на сторінці у Facebook або відповідають на твіти, ніж телефонують. Це означає, що досвід електронного навчання має бути спільним і соціальним. Щоб задовольнити вашу сучасну навчальну аудиторію, ви повинні включити групові онлайн-проекти та соціальні онлайн-навчання через платформи управління проектами та сайти соціальних мереж, щоб адаптуватись до способу життя ваших студентів.

Сучасні студенти мають жагу до постійного отримання знань. Це покоління студентів потребує інформації завжди та будь-де. Якщо вони хочуть дізнатися більше про якусь тему, вони просто беруть свій мобільний телефон або планшет і дізнаються все, що їм потрібно знати, щоб задовольнити свою цікавість. У той час як попередні покоління змушені були відвідувати найближчу бібліотеку, щоб розширити свої знання, тепер знання завжди під рукою сучасних студентів. Що стосується електронного навчання, ми можемо вгамувати цю постійну тягу до знань, надавши їм додаткові ресурси електронного навчання, які вони можуть вивчати самостійно. Ми можемо надати їм підручники, покрокові інструкції, які допоможуть їм у «момент потреби».

Сучасні студенти “завжди в дорозі”. Ваш курс навчання має бути зручним для мобільних пристроїв. Ваші студенти не матимуть часу сидіти вдома за комп’ютером і регулярно проходити онлайн-модулі, а це означає, що ви повинні дати їм навчатися, де б вони не були. Ви можете досягти цього, вибравши систему керування навчанням, яка має адаптивний дизайн і автоматично визначає пристрій студента та пропонує оптимальну демонстрацію. Однак ви також повинні переконатися, що ви не перевантажуєте їх, подаючи занадто багато інформації одночасно. Зробіть курс легко засвоюваним, пропонуючи короткі серії інформації на регулярній основі, наприклад п’ятихвилинні модулі, кожен з яких охоплює певну підтему.

Сучасні студенти незалежні. Хоча вони процвітають у соціальному навчальному середовищі, сучасні студенти також надзвичайно незалежні. Вони не бояться самотужки вирушити в пошуки знань, необхідних для досягнення своїх цілей, навіть якщо для цього доведеться присвятити цьому починанню весь свій вільний час. Якщо вони не знаходять потрібної інформації у своєму навчальному закладі, вони просто шукатимуть в іншому місці. Вони також шукають навчальний досвід, який дає їм можливість контролювати процес, наприклад, можливість вибирати, коли вони завершать онлайн-модулі, і характер діяльності електронного навчання. Наприклад, деякі можуть тяжіти до мультимедійних онлайн-курсів, тоді як інші віддають перевагу інтерактивним сценаріям. У результаті викладачі повинні

розробити курси навчання, які налаштовані для кожного студента, ретельно досліджуючи аудиторію та забезпечуючи багато різних видів навчання.

Сучасні студенти нетерплячі. Проста правда полягає в тому, що ми живемо в напруженому світі, де насправді ні в кого немає часу чи терпіння, щоб пройти тривалий курс навчання. Однак сучасні студенти особливо нетерплячі. Вони настільки звикли отримувати інформацію миттєво, що ви повинні привернути їхню увагу та ефективно керувати часом, інакше ви ризикуєте “втратити” їх. Вони знають, що в Інтернеті на них чекає величезна кількість інформації, тому вони не витратять час на курс, який не відповідає їх інформаційним потребам.

Сучасні студенти перевтомлені. Однією з найпоширеніших рис сучасних студентів є те, що вони перевтомлені та перевантажені. Багато хто виконує найрізноманітніші “дорослі” обов’язки, тому їм важко поєднувати роботу, домашнє життя з навчанням. Це означає, що вони часто не мають багато енергії чи зусиль, щоб присвятити навчанню. Вони також переповнені великою кількістю інформації, яка сьогодні є навколо. Дайте їм час, щоб усвідомити все це та знайдіть ознаки того, що ваші студенти справді засвоюють ключові ідеї та можуть зберегти їх для використання в майбутньому.

Хоча деякі сучасні студенти можуть володіти нетиповими характеристиками, багатьом з них притаманні вище вказані основні риси.

Типологія сучасних студентів ґрунтується на різних критеріях, таких як мотивація до навчання, поведінкові особливості, соціальний контекст, вплив технологій та індивідуальні стилі навчання. Ось декілька основних типів сучасних студентів:

1. Мотивовані та цілеспрямовані

Особливості: Ці студенти мають чіткі життєві цілі та бачать освіту як інструмент для їх досягнення. Вони відповідальні, дисципліновані, активно беруть участь у навчальному процесі.

Мотивація: Кар’єрне зростання, саморозвиток, бажання досягти високих результатів.

2. Прагматичні

Особливості: Вони дивляться на навчання через призму практичної користі. Ці студенти часто вибирають предмети, які безпосередньо вплинуть на їхнє майбутнє працевлаштування, та мінімально вкладають зусилля в те, що не здається їм корисним.

Мотивація: Отримання конкретних навичок для ринку праці.

3. Творчі та інноваційні

Особливості: Такі студенти схильні до творчих підходів, вони цікавляться нестандартними ідеями, можуть вибирати мистецькі або інноваційні дисципліни. Часто вони активно займаються позанавчальною діяльністю, наприклад, мистецтвом чи стартапами.

Мотивація: Самовираження, пошук нових рішень і створення чогось нового.

4. Дигітальні студенти (технологічні ентузіасти)

Особливості: Їхній стиль навчання базується на активному використанні цифрових технологій. Вони залежать від онлайн-ресурсів, таких як відеоуроки, навчальні платформи, та часто займаються самоосвітою через інтернет.

Мотивація: Зручність та доступність знань через технології, бажання йти в ногу з прогресом.

5. Соціально активні

Особливості: Вони активно беруть участь у громадській діяльності, волонтерських ініціативах та студентських організаціях. Їх більше цікавлять соціальні зміни, активізм, взаємодія з іншими людьми, ніж академічні успіхи.

Мотивація: Створення змін у суспільстві, колективна робота, соціальна відповідальність.

6. Пасивні або "формальні" студенти

Особливості: Ці студенти мінімально задіяні в навчальному процесі, часто приходять на заняття з примусу або через обов'язок. Вони рідко проявляють ініціативу і прагнуть лише виконати необхідний мінімум.

Мотивація: Формальне виконання вимог для отримання диплома.

7. Відкладальники ("прокрастинатори")

Особливості: Вони мають схильність відкладати навчальні завдання до останнього моменту, часто стикаються зі стресом через незавершені справи, але можуть добре працювати в умовах дедлайнів.

Мотивація: Уникнення негативних наслідків, тиск часу.

8. Міжнародні студенти

Особливості: Ці студенти зазвичай прагнуть адаптуватися до нової культурної та мовної ситуації. Вони часто стикаються з викликами, пов'язаними з інтеграцією, але водночас збагачують навчальне середовище своєю культурною різноманітністю.

Мотивація: Отримання міжнародної освіти, культурний обмін, розширення кар'єрних можливостей.

9. Балансувальники ("гравці на двох фронтах")

Особливості: Вони поєднують навчання з роботою, сімейними обов'язками або іншими позанавчальними зобов'язаннями. Їм доводиться ретельно планувати свій час, щоб успішно виконувати обидві ролі.

Мотивація: Необхідність фінансової незалежності або отримання практичного досвіду під час навчання.

Ця типологія відображає багатогранність сучасного студентства, де кожен тип має свої особливості та потреби в освітньому процесі.

Еннеаграма – це типологічна система, яка класифікує особистості на дев'ять основних типів на основі їхніх мотивацій, світогляду та поведінкових стратегій. Хоча еннеаграма часто застосовується в контексті психології та саморозвитку, її також можна використовувати для аналізу типів студентів. За підходом еннеаграми можна виділити такі типи студентів:

1. Перфекціоніст (Тип 1)

Особливості: Ці студенти завжди прагнуть досконалості у своїй роботі. Вони дисципліновані, організовані та вимогливі до себе. Часто борються за високі стандарти і можуть бути критичними до себе та інших.

Мотивація: Потреба бути правими, уникнення помилок і прагнення до ідеалу.

2. Помічник (Тип 2)

Особливості: Ці студенти прагнуть бути корисними іншим і часто допомагають одногрупникам. Вони орієнтовані на стосунки і можуть займатися волонтерською або соціальною діяльністю.

Мотивація: Бажання бути потрібними та отримувати визнання через допомогу іншим.

3. Досягатор (Тип 3)

Особливості: Студенти цього типу цілеспрямовані і прагнуть успіху. Вони орієнтовані на результат, часто лідери в групі та активно працюють над досягненням своїх цілей. Вони прагнуть бути найкращими і досягати визнання.

Мотивація: Прагнення до успіху та визнання з боку інших.

4. Індивідуаліст (Тип 4)

Особливості: Це студенти з сильним емоційним світом, які шукають глибокий сенс у тому, що роблять. Вони можуть бути творчими, але часто почуваються непорозумілими або особливими. Часто схильні до самовираження через мистецтво або літературу.

Мотивація: Потреба унікальності, автентичності та глибокого самовираження.

5. Дослідник (Тип 5)

Особливості: Ці студенти люблять збирати знання та аналізувати інформацію. Вони можуть бути трохи замкнутими, але мають глибокі аналітичні здібності. Їх цікавлять дослідження, і вони часто віддають перевагу самостійній роботі.

Мотивація: Прагнення розуміти світ і уникати залежності від інших.

6. Лояліст (Тип 6)

Особливості: Ці студенти шукають безпеки та стабільності. Вони обережні, завжди аналізують ризики і можуть покладатися на групову підтримку. Часто працюють добре в команді і лояльні до своїх викладачів та друзів.

Мотивація: Прагнення до безпеки, уникнення невизначеності та зради.

7. Ентузіаст (Тип 7)

Особливості: Ці студенти активні, оптимістичні та шукають нових вражень. Вони люблять експериментувати з різними видами діяльності та захоплень. Їх можна побачити в різних клубах і соціальних заходах.

Мотивація: Прагнення до нових можливостей, уникнення нудьги та обмежень.

8. Лідер (Тип 8)

Особливості: Вони сильні, впевнені в собі і часто виступають лідерами в групах. Вони мають великий вплив на інших студентів і не бояться відстоювати свою думку або брати на себе відповідальність.

Мотивація: Потреба контролювати ситуацію, уникати слабкості та залежності.

9. Миротворець (Тип 9)

Особливості: Студенти цього типу прагнуть уникати конфліктів і створювати гармонію навколо себе. Вони спокійні, доброзичливі і часто допомагають налагоджувати стосунки в групі.

Мотивація: Бажання гармонії, уникнення конфліктів і стресу.

Ця типологія за енеаграмою допомагає краще зрозуміти мотивації, поведінку та внутрішні конфлікти студентів, що може бути корисним як у навчальному процесі, так і для самопізнання.

Практичні заняття 6; 7. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: комунікація, харизма, педагогічна техніка

Теоретичні питання:

1. Педагогічний професіоналізм діяльності викладача ЗВО.
2. Педагогічна майстерність та її особливості.
3. Педагогічна техніка, особливості її прояву в діяльності викладача ВШ.
4. Комунікація як основа педагогічної діяльності. Харизма викладача.

Практичні завдання:

1. Аналіз педагогічного професіоналізму викладача ЗВО

- Проаналізуйте структуру педагогічного професіоналізму (знання, уміння, цінності, особистісні якості).
- Проведіть спостереження або інтерв'ю з викладачем вашого факультету. Визначте, які якості допомагають йому бути професіоналом.
- Складіть «Професіограму викладача ЗВО» – таблицю, що містить вимоги до його професійної, комунікативної та етичної компетентності.
- Зробіть короткий письмовий висновок (0,5–1 сторінка) про власний рівень сформованості професійних якостей майбутнього викладача.

2. Педагогічна майстерність викладача

- Визначте основні компоненти педагогічної майстерності (гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічна техніка, творчість).

Перегляньте відеофрагмент або онлайн-лекцію викладача (будь-якої дисципліни) і зробіть аналіз його майстерності: стиль викладання, контакт із аудиторією, прийоми активізації студентів.

- Розробіть власний кодекс педагогічної майстерності викладача ЗВО (5–7 принципів).

Підготуйте коротку презентацію «Мій шлях до педагогічної майстерності».

3. Педагогічна техніка у діяльності викладача ВШ

Ознайомтеся з поняттям педагогічна техніка (міміка, пантоміміка, голос, інтонація, педагогічний такт, саморегуляція).

Проведіть самооцінку: які елементи педагогічної техніки розвинені у вас найкраще, а над якими потрібно працювати.

Виконайте вправи:

«Інтонаційна палітра» – передайте одну фразу з різним емоційним відтінком (дружній, офіційний, заохочувальний тощо);

«Пауза і темп» – спробуйте варіювати темп мовлення під час пояснення матеріалу.

Розробіть коротку інструкцію «Як удосконалити власну педагогічну техніку».

4. Комунікація та харизма викладача

- Проаналізуйте власний комунікативний стиль: відкритість, емпатійність, уміння слухати, невербальні сигнали.

- Складіть портрет харизматичного викладача: які риси, манери, ставлення до студентів формують його авторитет і довіру.

- У парах або групах змодельуйте педагогічну ситуацію: конфлікт на занятті,

байдужість студентів, різні рівні підготовки групи.

Обговоріть, які комунікативні прийоми допомагають вирішити проблему.

Тема для есе: «Харизма викладача: природний дар чи результат праці?»

Рекомендовані джерела інформації:

Нормативно-правові акти: [3; 5; 9;12;13]

Література. Осн.: [1; 2; 4; 5; 9; 10; 12; 17; 21; 22]. Додат.: [4; 5; 6; 7; 26; 28; 35; 36]. ІР [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. НО [1; 2; 3;4].

Допоміжні матеріали

Рівні спілкування викладача зі студентами

Примітивний – в основу ставлення до студента покладено примітивні правила і реакції поведінки – амбіції, самовдоволення, зловтіха. Викладач демонструє свою зверхність. Студент для викладача виступає засобом досягнення мети.

Маніпулятивний – взаємини зі студентом будуються на грі, суть якої полягає у бажанні будь-що виграти, використовуючи різні прийоми, лестоці. Студент при цьому є об'єктом маніпуляції. Він заляканий, інфантильний.

Стандартизований – домінує формальна структура спілкування. Спостерігається слабка орієнтація на особистість; викладач дотримується стандартів етикету, але така поведінка є поверховою і, не зачіпаючи особистісного рівня, реалізується на рівні масок. Студент, самотійний об'єкт, відчуває байдужість викладача поза “маскою”, і фактично залишається об'єктом маніпуляцій.

Діловий – орієнтуючись на справу, викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише в контексті ефективності діяльності. Викладач дотримується стандартів етикету, визнає за студентом право на самостійність. Студент для викладача є значущим залежно від внеску у спільну діяльність. В особистісному житті студент залишається самостійним.

Особистісний – спілкування базується на глибокій зацікавленості до студента, визнанні самостійності його особистості. Викладач поважає студентів, вся його діяльність спрямована на розвиток їхньої духовності, особистісне спілкування стає спілкуванням духовним. Студент довіряє викладачеві, викладач є авторитетом і найкращим посередником між ним і знаннями про навколишній світ, людей, себе.

Набуття викладачем особистісного рівня спілкування є необхідною умовою високої культури взаємодії педагога і студента. (Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підр. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури К. : Центр навч. л-ри, 2006. 384 с.).

Поради молодим викладачам

Якщо Ви переступили поріг студентської аудиторії, пам'ятайте:

* *Зацікавлення предметом, курсом, дисципліною викликає сам викладач.* Найголовнішими факторами такого інтересу є: його знання, його мова, його ставлення до студентів, його методика викладу. Будь-яка хиба в цьому переліку може звести нанівець потенційний рівень знань студента.

* *Спробуйте поставити себе на місце студента.* Пам'ятайте, що найпродуктивніші дні розумової праці – середа й четвер, а втомлюваність організму найвища у п'ятницю. Тому з певним гумором ставтеся до невідповідності студентів на початку і в кінці тижня, але не перетворюйте в гумор саме навчання.

* *Інтелектуально диференціюйте студентський загал.* Але не орієнтуйтеся на середнього студента. Найбільше часу затрачайте на здібних і талановитих, та створіть усі умови для пересічного студента. Щоб він зміг максимально проявити себе.

* *Обов'язково ілюструйте свої заняття схемами, графіками, цифрами, порівняннями, цікавими фактами.* Але бійтеся перенасичення.

* *Ваш власний психічний стан може бути фактором впливу на перебіг заняття.* Роздратування, тривога, втома, розчарування, самовпевненість залишіть за порогом аудиторії. Йдіть до студентів так, як на очікуване святкове дійство, в якому основними складниками є: організація заняття, Ваш інтелект, інтелект студентів та запланований результат.

* *Не прорікайте готові знання.* Хай вони вкорінюються з думкою і самостійним пошуком, з сумнівами і опорою на науковий досвід студента.

* *Змістом матеріалу розвивайте наукову, пізнавальну, дослідницьку діяльність студентів.* Шукайте найефективніші технології, форми, методи колективної та індивідуальної роботи, щоб стимулювати допитливість та

особисті «відкриття» в царині науки, практики, професійного зростання. Необхідно, щоб кожний, хоч би подумки вигукнув «Еврика!» Талановитий студент такі відкриття буде здійснювати щоденно, а надто пересічний може йти до цього не один рік. Проте його осяяння хай станеться на Вашому занятті.

** Не допускайте одноманітності і монотонності в організації лекційного навчання, обліку і контролю знань, опитуванні, індивідуальних завданнях. За підрахунками вчених, одноманітність забирає психічної енергії у два з половиною рази більше, ніж інтенсивна праця, якщо напружувати силу волі й переборювати стан несприйняття вербальної та візуальної інформації. Організаційна одноманітність – страшніша за вимушену необхідність, і це одна з головних причин пропусків занять студентами.*

** Будуйте спілкування не «від себе», а «від них». Створіть такі організаційні умови, які примушують студента підняти руку, поставити запитання, висловити заперечення. Особливо цінуйте запитання. Поставити мудре запитання значно важче, ніж дати мудру відповідь.*

** Навчіться бачити себе очима студентів. У першу чергу Ви для них – людина, а потім – фахівець. Професійні помилки вони Вам пробачать. Людські – навряд, особливо якщо вони повторюються і перейшли у спосіб життєствердження. (Коваль О. Є. Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів). Навчально-методичний посібник Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.).*

Практичне заняття 8. Сучасні освітні технології у вищій школі: інноваційні методи, змішане та дистанційне навчання

Теоретичні питання:

1. Поняття освітніх технологій.
2. Інтерактивні технології навчання. Інноваційні методи: кейс-стаді, проєктне навчання, гейміфікація. Використання інтерактивних платформ (Google Classroom, Moodle, Canvas, Microsoft Teams).
3. Онлайн-колаборація: Miro, Padlet, Mentimeter.
4. Дистанційне навчання.
5. Змішане навчання. Поєднання традиційної та онлайн-освіти.
6. Цифровізація та новітні інструменти в історичній освіті.

Практичні завдання:

1. Інтерактивні технології навчання. Інноваційні методи:

1. **Кейс-стаді:** Виберіть історичну подію та створіть навчальний кейс для студентів бакалаврату. Опишіть ситуацію, проблеми та запропонуйте питання для обговорення.
2. **Проектне навчання:** Розробіть невеликий освітній проєкт з історії (наприклад, дослідження локальної історії) з чітким планом реалізації та очікуваним результатом.

3. **Гейміфікація:** Створіть план уроку з історії, який включає елементи гейміфікації (бали, рівні, онлайн-вікторину).
4. **Інтерактивні платформи:** Створіть тест або завдання на Google Classroom, Moodle, Canvas або Microsoft Teams та подайте інструкцію для студентів.
2. **Онлайн-колаборація: Miro, Padlet, Mentimeter:**
 1. **Miro:** Створіть інтерактивну мапу подій історичного періоду, розподіліть завдання між груповими учасниками та відстежуйте прогрес.
 2. **Padlet:** Підготуйте «стіночку ідей» на тему «Видатні історичні постаті» з посиланнями, зображеннями та коментарями.
 3. **Mentimeter:** Підготуйте інтерактивне опитування або вікторину з історії для онлайн-лекції, продемонструйте результати та обговоріть їх з групою.
3. **Дистанційне навчання:**
 1. Створіть план дистанційного уроку з історії (45–60 хвилин) із використанням відеоконференцій, інтерактивних вправ та електронних ресурсів.
 2. Проведіть міні-лекцію онлайн для колег з використанням Zoom або Teams, запишіть сесію та підготуйте звіт про ефективність.
 3. Розробіть електронний навчальний модуль на платформі Moodle або Google Classroom для самостійного опрацювання студентами.
4. **Змішане навчання (Blended Learning):**
 1. Складіть тижневий план навчання, де частина занять проходить офлайн, а частина – онлайн. Вкажіть цілі, методи та інструменти для кожного формату.
 2. Розробіть завдання для самостійної роботи студентів онлайн, що доповнює офлайн-лекцію чи семінар.
 3. Проведіть коротку оцінку ефективності змішаного уроку (опитування студентів, рефлексія викладача).
5. **Цифровізація та новітні інструменти в історичній освіті:**
 1. Підготуйте інтерактивну хронологію подій з історії за допомогою Timeline JS або іншого інструменту.
 2. Створіть електронну віртуальну виставку історичних джерел (зображення, документи, артефакти) у Google Sites або Canva.
 3. Використайте цифрові інструменти для аналізу історичних даних (наприклад, ArcGIS для картування подій, Excel для статистики) та підготуйте звіт.

Теми для наукових повідомлень:

1. Інтерактивні технології навчання. Інноваційні методи

1. Використання кейс-стаді в навчанні історії: переваги та практичні приклади.
2. Проектне навчання як метод розвитку дослідницьких компетентностей студентів.
3. Гейміфікація в історичній освіті: сучасні тренди та ефективність.

4. Інтерактивні платформи в університетській освіті: порівняльний аналіз Google Classroom, Moodle, Canvas, Microsoft Teams.
5. Інноваційні методи навчання та їх вплив на мотивацію студентів.
- 2. Онлайн-колаборація: Miro, Padlet, Mentimeter**
 1. Онлайн-колаборація в навчальному процесі: інструменти та методи ефективної взаємодії.
 2. Використання Miro та Padlet у створенні інтерактивних навчальних матеріалів.
 3. Mentimeter як засіб інтерактивного опитування та залучення студентів.
 4. Порівняння онлайн-інструментів для колективної роботи: можливості та обмеження.
 5. Ефективність віртуальних «стінок ідей» та інтерактивних мап у розвитку креативного мислення студентів.
- 3. Дистанційне навчання**
 1. Організація дистанційного навчання в університеті: методи та платформи.
 2. Переваги та проблеми дистанційного навчання в історичній освіті.
 3. Роль цифрових ресурсів у формуванні самостійності студентів.
 4. Оцінювання ефективності дистанційного навчання: сучасні підходи.
 5. Дистанційне навчання під час кризи: досвід українських університетів
- 4. Змішане навчання**
 1. Моделі змішаного навчання та їх застосування в історичній освіті.
 2. Поєднання традиційних і онлайн-методів: переваги та виклики.
 3. Змішане навчання як інструмент розвитку компетентностей студентів.
 4. Підготовка та проведення ефективного blended learning уроку.
 5. Досвід українських та закордонних університетів у впровадженні змішаного навчання.
- 5. Цифровізація та новітні інструменти в історичній освіті**
 1. Використання цифрових ресурсів у викладанні історії: перспективи та проблеми.
 2. Віртуальні виставки та цифрові архіви як навчальні інструменти.
 3. ГІС-технології та картографічний аналіз в історичній освіті.
 4. Електронні хронології та інтерактивні карти: сучасні практики.
 5. Роль цифрових інструментів у розвитку дослідницьких навичок студентів.

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [5; 9; 11; 12; 13; 14; 17; 21; 22; 23]. *Додат.:* [17; 23].
ІР [5; 6; 7; 8]. НО [3].

Змістовий модуль 2.

Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі

Практичне заняття 9. Наукові основи методики викладання історичних дисциплін в закладах вищої освіти.

Теоретичні питання

1. Роль історичної освіти у формуванні громадянської свідомості.

2. Процес навчання історії та його закономірності.
3. Предмет, завдання, специфіка та особливості методики викладання історичних дисциплін в закладах вищої освіти.
4. Сучасні дослідження з методики викладання історичних дисциплін.
5. Методологічні підходи до викладання історичних дисциплін у вищій школі.

Практичні завдання:

1. «Від фактів до проблеми.» Оберіть одну історичну подію (наприклад: Берестейська унія 1596 р., Проголошення незалежності України 1991 р., Голодомор 1932–1933 рр.). Складіть: короткий фактографічний опис (дати, події, учасники); 3 проблемні запитання, що допоможуть глибше проаналізувати явище. Обговоріть у групі, яке з питань спонукає до найглибшого аналізу.

2. «Методологічна мапа». Укладіть таблицю з 5 колонок (хронологічний, цивілізаційний, соціокультурний, компаративний, міждисциплінарний підхід). Для кожного підходу: дайте коротке визначення; наведіть приклад теми або події, яку доцільно вивчати саме через цей підхід. Обговоріть у групі: який підхід найкраще підходить для сучасного курсу історії України?

3. «Історичний кейс у фокусі критичного мислення». Оцінки подій Гетьманщини або революцій 1917–1921 рр.). Визначити авторів і контекст наукових джерел; порівняти позиції та аргументи; сформулювати власний висновок: яка інтерпретація є більш обґрунтованою і чому.

4. «Міждисциплінарна перспектива». Оберіть історичну тему (наприклад: Європейська інтеграція України). Визначте, які інші науки допоможуть її краще зрозуміти (економіка, політологія, культурологія, соціологія). Поясніть, що саме ці дисципліни додають до історичного аналізу.

5. «Міні-дебати: історія як інтерпретація». Підготувати по 3–4 аргументи на підтримку своєї позиції: «Історія — це об'єктивна наука». «Історія — це сукупність інтерпретацій».

Теми для наукових повідомлень:

1. Спадкоємність та інновації у вітчизняній традиції викладання історичних дисциплін.
2. Міждисциплінарність як принцип сучасної історичної освіти у вищій школі.
3. Компетентнісний підхід у викладанні історії: від теоретичної моделі до практичної реалізації.
4. Соціокультурний вимір історії: роль ментальності та духовних цінностей у навчальному процесі.
5. Антропологічний підхід у методиці викладання історії: фокус на людині в часі.
6. Публічна історія (Public History) як новий напрям у методиці викладання історичних дисциплін та популяризації знань.

Допоміжні матеріали

Наукові основи викладання історії у вищій школі базуються на поєднанні методології історичної науки та сучасних досягнень педагогіки.

Основні компоненти включають:

- **Методологічні засади:** викладання спирається на принципи науковості, об'єктивності та історизму. Це передбачає розгляд подій у їхньому розвитку, взаємозв'язку та у відповідному соціокультурному контексті.
- **Джерелознавча база:** на відміну від школи, університетська освіта фокусується а роботі з першоджерелами (архівними документами, мемуарами, артефактами). Студенти вчаться критичному аналізу та деконструкції текстів.
- **Історіографічний підхід:** навчання не обмежується фактами, а включає аналіз різних наукових шкіл, концепцій та інтерпретацій минулого.
- **Компетентнісний підхід:** формування у студентів здатності самостійно здобувати знання, аналізувати складні соціальні процеси та вибудовувати аргументацію
- **Поєднання навчання та дослідження:** принцип, за яким викладач є діючим науковцем, що залучає студентів до наукового пошуку через курсові, кваліфікаційні роботи, участь у конференціях.
- **Міждисциплінарність:** використання методів соціології, культурології, психології та цифрової гуманітаристики (Digital Humanities) для більш глибокого розуміння історичних процесів.
- **Дидактичні методи:** перехід від репродуктивних методів (лекцій-монологів) до активних та інтерактивних форм: семінарів-дискусій, методів кейс-стаді, проблемних лекцій та тренінгів.

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. Додат.: [17; 21; 26]. ІР [1; 2; 3]. НО [3].

Практичне заняття 10. Психолого-педагогічні засади історичної освіти.

Теоретичні питання:

1. Психолого-педагогічна характеристика пізнавальних можливостей студентської молоді у навчанні.
2. Пізнавальні вміння як компонент змісту історичної освіти у вищій школі.
3. Проблеми мотивації навчальної діяльності.
4. Особливості історичного пізнання і мислення.
5. Проблема формування історичної компетентності засобами критичного мислення.
6. Принцип науковості у викладанні історичних дисциплін.

7. Міжпредметна взаємодія у процесі викладання історичних дисциплін.

Практичні завдання:

1. Визначення стереотипів, які заважають студентам об'єктивно сприймати історію. Проведіть опитування серед студентів (5-10 осіб): Чи існують для вас бар'єри у вивченні історичних дисциплін? Що заважає у вивченні історії як наративу про людський досвід? Згрупуйте відповіді за типами стереотипів (методологічні стереотипи, когнітивні та ідеологічні упередження, соціальні та навчальні бар'єри). Зробіть короткий висновок про переважаючі стереотипи та шляхи їх подолання.

2. Обґрунтуйте, як психологічний ефект «свого кола» впливає на вивчення історії власної держави порівняно з історією сусідів.

3. Складіть проєкт заняття на «чутливу» тему з історії (наприклад, Український національно-визвольний рух XX ст., Голокост, Волинська трагедія, депортація кримських татар). Подумайте, як забезпечити емпатію до жертв, не провокуючи агресію до інших.

Теми для наукових повідомлень:

1. Формування історичної свідомості та ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

2. Виховання національної ідентичності засобами історичної освіти: психологічний аспект.

3. Емпатія як інструмент пізнання : психологія «входження в епоху» та метод історичної реконструкції.

4. Психологічні механізми розуміння причинно-наслідкових зв'язків в історичному процесі.

5. Роль історичної пам'яті та механізмів її формування в історичному процесі.

6. Психологія сприйняття історичних міфів та методи їх деконструкції.

7. Протидія маніпуляціям та пропаганді в історичному контексті: педагогічні стратегії.

8. Особливості формування історичного мислення у здобувачів освіти різних вікових груп.

Допоміжні матеріали

Психолого-педагогічні аспекти навчання історії, викладання історичних дисциплін фокусуються на тому, як особливості пізнавальної діяльності та вікової психології впливають на засвоєння історичного досвіду.

Основними аспектами є:

- **Розвиток історичного мислення:** на відміну від точних наук, історія вимагає здатності до ретроспективного аналізу (вміння дивитися на події очима людей минулого) та розуміння причинно-наслідкових зв'язків у часі.
- **Формування історичних уявлень та понять:** процес пеереходу від конкретних образів (картин побуту, історичних портретів) до абстрактних категорій (держави, цивілізація, революція). Без

опори на наочність історичні поняття залишаються формальними.

- **Емоційно-ціннісний компонент:** історія впливає на формування ідентичності та моральних орієнтирів. З психологічної точки зору важливо, щоби студент не просто запам'ятовував факти, а переживав емпатію до історичних постатей, що сприятиме глибшому засвоєнню матеріалу.
- **Подолання презентизму:** психологічної схильності студентів оцінювати минуле за сучасними стандартами знань та моралі. Важливим педагогічним завданням є навчання враховувати контекст епохи.
- **Робота з пам'яттю:** враховуючи великий обсяг фактичного матеріалу, навчання має базуватися на логічному структуруванні (схеми, опорні конспекти), а не механічному запам'ятовуванні дат.
- **Вікова періодизація:** у молодших підлітків переважає інтерес до яскравих подій, героїки та сюжетної розповіді; у старшокласників – здатність до теоретичних узагальнень, дискусій; у здобувачів вищої освіти – здатність до аналізу багатовекторності історичного процесу. Університетська освіта фокусується на роботі з першоджерелами (архівними документами, мемуарами, артефактами). Студенти вчаться критичному аналізу та деконструкції текстів.

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [3; 6; 7; 8; 24; 25]. Додат.: [7; 13; 15; 18; 27].

Практичні заняття 11; 12. Форми організації навчального процесу. Методи і засоби навчання історії.

Теоретичні питання:

1. Поняття про методи, прийоми і засоби навчальної діяльності.
2. Лекція з історії як основна форма організації навчання: структура та методика підготовки.
3. Види семінарських занять з історичних дисциплін, вимоги до їх організації та проведення.
4. Сутність і значення самостійної роботи., її види та форми.
5. Організація проведення індивідуальних занять, консультацій і колоквіумів.
6. Методи викладання історичних дисциплін, їх класифікація.
7. Використання інтерактивної технології у навчанні історії.
8. Прийоми і засоби навчання історії.

Практичні завдання:

1. **Аналіз мотиваційних факторів.** Проведіть опитування серед студентів молодших курсів (5–10 осіб): *Що мотивує вас до навчання?* Згрупуйте відповіді за типами мотивації (внутрішня, зовнішня, соціальна,

професійна). Зробіть короткий висновок про переважаючі мотиви та шляхи їх посилення.

2. Розробка мотиваційного елемента заняття. Оберіть тему заняття з історії Продумайте, як можна мотивувати студентів на початку заняття: проблемне запитання; історичний парадокс; цитата або відеофрагмент; короткий історичний кейс.

Опишіть свій прийом у 5–6 реченнях і поясніть, чому саме він працює.

3. Конструктор лекції. Оберіть тему лекції з фахової дисципліни. Визначте: мету лекції (навчальну, виховну, розвивальну); функції (інформаційна, мотиваційна, систематизуюча тощо) структуру (вступ, основна частина, висновки, рефлексія). Складіть короткий план-конспект лекції (5–7 пунктів).

4. Порівняльний аналіз видів лекцій. Ознайомтесь з видами лекцій (оглядова, проблемна, лекція-візуалізація, бінарна, інтерактивна).

Заповніть таблицю:

Вид лекції	Мета особливості	і переваги	Пе домішки	Не доцільне використання
------------	------------------	------------	------------	--------------------------

Підсумуйте, який тип лекції найдоцільніше застосовувати у викладанні історії у вищій школі.

5. Проєкт «Моя авторська лекція». Оберіть тему за вашим профілем. Визначте тип лекції (проблемна, лекція-дискусія, мультимедійна тощо). Опишіть коротко: головну ідею лекції; методи активізації уваги; способи контролю та зворотного зв'язку + коротка усна презентація.

6. Аналіз відеофрагмента або лекції викладача. Перегляньте відеозапис реальної або демонстраційної лекції (з відкритих джерел, YouTube, Prometheus, Coursera). Заповніть аналітичну таблицю:

Критерій	Спостереження	Коментар
----------	---------------	----------

Мотиваційний етап

Логіка викладу

Візуальні засоби

Робота з аудиторією

Підсумок лекції

7. Мікролекція. Підготуйте коротку (5–7 хв) мікролекцію на одну вузьку тему. Використайте хоча б два методи активізації уваги (запитання, цитата, міні-вікторина, візуальний слайд).

8. Аналіз ефективності методів. Зіставте традиційні методи (лекція, бесіда, пояснення) та сучасні (кейс-метод, дебати, історична симуляція, проєкт). Заповніть таблицю:

Метод	Тип активності студентів	Переваги	Обмеження	Приклад використання
-------	--------------------------	----------	-----------	----------------------

9. Розробка інтерактивного заняття. Оберіть історичну тему. Сплануйте фрагмент заняття з використанням одного інтерактивного методу

(дискусія, дебати, рольова гра, історичний суд тощо). Опишіть: мету заняття; послідовність дій викладача і студентів; очікувані результати.

10. Візуальні засоби у викладанні історії. Створіть або підберіть **візуальний матеріал** для теми (інфографіка, історична карта, діаграма, фотоколаж). Поясніть, як цей засіб допоможе: підвищити мотивацію студентів; покращити розуміння складного матеріалу; стимулювати аналітичне мислення. Бажана коротка презентація (2–3 слайди або опис).

Теми для наукових повідомлень:

1. Мотивація навчальної діяльності студентів у вищій школі: чинники, проблеми та шляхи підвищення ефективності.
2. Актуальна для викладання історичних дисциплін тематика занять.
3. Типологія сучасних лекцій у вищій школі: проблемна, інтерактивна, мультимедійна, бінарна.
4. Ключові аспекти компетентнісного підходу на заняттях з історичних дисциплін.
5. Шляхи, форми та методи формування громадянської компетентності у викладанні історичних дисциплін.

Допоміжні матеріали

Загальна класифікація методів навчання:

I група методів. *Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Метод навчання за джерелом знань: словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж; робота з книгою, відеометод); наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація); практичні (вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні роботи, експеримент, виробнича практика).*

Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності (інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, пошуковий (дослідний)).

Методи навчання за логікою передачі інформації (індуктивний, дедуктивний, традиційний).

Методи навчання за ступенем керування навчальною діяльністю (під керівництвом викладача, самостійна робота студентів (з книгою, курсова, кваліфікаційна робота, виконання практичних завдань)).

II група методів. *Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (ділові та рольові ігри, дискусії і диспути, студентські наукові конференції, створення ситуації емоційно-моральних переживань, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості); методи стимулювання обов'язку і відповідальності.*

III група методів. *Методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. методи усного контролю (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, усні заліки, колоквиуми, іспити та ін.); методи письмового контролю (контрольні письмові роботи, письмові заліки, письмові іспити, програмовані письмові роботи та ін.); методи лабораторно-*

практичного контролю (контрольні лабораторні роботи, контроль за допомогою комп'ютера та ін.); методи самоконтролю (самостійний пошук помилок, уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз та ін.).

IV група методів. Бінарні, інтегровані (універсальні) методи. Методи групують на підставі двох загальних ознак. Так, двобічний характер процесу навчання, що відображає спільну діяльність викладача і студента, визначає також двобічний характер методу навчання.

Ігрові технології навчання. Ігровий метод навчання передбачає визначення мети, спрямованої на засвоєння змісту освіти, вибір виду навчально-пізнавальної діяльності і форми взаємодії педагога і студентів. Застосування цього методу навчання вимагає: з'ясування і усвідомлення його цілей, тобто бажаного результату; вибору способу діяльності для досягнення мети; необхідних засобів інтелектуального, практичного або предметного характеру; наявності певних знань про об'єкт діяльності.

Головною метою навчальних ігор є формування в майбутніх фахівців уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Оволодіти необхідними фаховими вміннями і навичками студент зможе лише тоді, коли сам достатньою мірою виявлятиме до них інтерес і докладатиме певних зусиль, тобто поєднуючи теоретичні знання, здобуті на лекціях, семінарах, самостійно, з розв'язанням конкретних практичних задач і вирішенням практичних ситуацій.

Ігри-вправи. До них відносять кросворди, ребуси, вікторини тощо. Застосування цього методу сприяє активізації певних психічних процесів, закріпленню знань, перевірці їх якості, набуттю навичок, їх проводять на заняттях; вони можуть бути елементами домашніх завдань, позааудиторних занять. Використовують їх теж у вільний від навчання час.

Ігрова дискусія. Вона передбачає колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Основним призначенням цього методу є виявлення відмінностей у тлумаченні проблеми і встановлення істини в процесі товариської суперечки. Цей метод навчання дає змогу, проаналізувавши суть явища чи процесу, з існуючих варіантів рішень вибрати оптимальний. Досягнення поставленої мети зумовлює розвиток пізнання.

Ігрова ситуація. Основою цього методу є проблемна ситуація. Вона активізує пізнавальний інтерес у студентів, спрямовує їх розумову діяльність. Зорієнтована ігрова ситуація на встановлення зв'язку теорії і практики з теми, що вивчалася або вивчається: вміння аналізувати, робити висновки, приймати рішення у нестандартних ситуаціях. Цей метод спонукає студентів до діяльності на основі певної ситуації, яка ґрунтується на необхідній сукупності знань, умінь і навичок, якими повинні оволодіти студенти. Ігрова ситуація сприяє посиленню емоційно-психологічного стану, збуджує внутрішні стимули до навчальної роботи, знімає напругу, втому.

Рольова гра. Вона дає змогу відтворити будь-яку ситуацію в «ролях». Рольова гра спонукає студентів до психологічної переорієнтації. Вони

усвідомлюють, що вже не просто студенти, які відтворюють перед аудиторією зміст вивченого матеріалу, а особи, які мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення. Такий метод інтенсифікує розумову працю, сприяє швидкому і глибокому засвоєнню навчального матеріалу. У процесі ролівої гри розкривається інтелект студента; під впливом зміни типу міжособистісних стосунків він долає психологічний бар'єр спілкування. Відносини «викладач – студент» замінюються стосунками «гравець – гравець», за яких учасники надають один одному допомогу, підтримку, створюючи атмосферу, яка сприяє засвоєнню нового матеріалу, оволодінню студентами певним видом діяльності.

Ділова навчальна гра займає особливе місце у навчальному процесі. Це навчально-практичне заняття, яке передбачає моделювання діяльності фахівців і керівників виробництва щодо розв'язання складної проблеми, прийняття певного рішення, пов'язаного з управлінням виробничим процесом. Ділова навчальна гра поєднує в собі ознаки навчальної і майбутньої професійної діяльності і є діяльністю колективною. Вона дає змогу студентів збагнути і подолати суперечності між абстрактним характером предмету навчально-пізнавальної діяльності (знання, знакові системи) і реальним предметом майбутньої професійної діяльності, індивідуальним способом навчання студента і колективним характером професійної діяльності, опорою в навчанні переважно на інтелект студента і залученням у процес особистості спеціаліста. *(Коваль О. Є. Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів). Навчально-методичний посібник Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.).*

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. Додат.: [17; 21; 26].
ІР [1; 2; 3]. НО [3].

Практичні заняття 13; 14. Методика роботи з історичними джерелами у вищій школі.

Теоретичні питання

1. Історичні джерела в академічній науці та університетській освіті.
2. Класифікація історичних джерел. Верифікація та інтерпретація історичних джерел.
3. Основні етапи джерелознавчих досліджень.
4. Методика роботи з писемними джерелами.
5. Методика роботи з речовими пам'ятками, умовно-графічною та образною наочністю.
6. Інтерактивні методи роботи з історичними джерелами.
7. Цифрові інструменти та інформаційно-комп'ютерні технології у роботі з історичними джерелами.

Практичні завдання:

Атрибуція та зовнішня критика джерел: формування критичного мислення та навичок наукового аналізу.

Завдання «Паспорт джерела»: Заповніть формуляр для конкретного документа (наприклад, Березневі статті, Конституція Пилипа Орлика) за схемою: автор, час, місце створення, вид джерела, мета створення.

Завдання «Детектив»: порівняти два тексти одного документа (оригінал та пізнішу копію/переклад; наприклад: фрагмент «Повісті минулих літ») і знайти розбіжності, пояснивши їх причини.

Внутрішня критика та герменевтичний аналіз джерел: тлумачення змісту та виявлення прихованих сенсів.

Завдання «Словник епохи»: виписати з тексту джерела (наприклад Іпатіївського літопису 1187 р.) застарілі терміни або поняття, значення яких змінилося та пояснити їх у контексті відповідності епохи.

Завдання «Між рядками»: проаналізувати офіційний звіт (реляцію) полководця. Визначити, про які невдачі автор замовчує і якими епітетами він героїзує події.

Контент-аналіз: виявлення закономірностей.

Завдання «Хмара тегів»: провести кількісний аналіз частоти використання певних слів у політичній програмі партії (наприклад, УСДРП, РКП (б), УНП) та зробити висновок про її пріоритети.

Реконструкція та синтез: створення історичного наративу на основі джерел.

Завдання «Історичний портрет»: на основі приватного листування історичної постаті реконструювати її психічний стан, щоденні звички та ставлення до тогочасних подій.

Робота з візуальними та мультимедійними джерелами.

Завдання «Деконструкція плаката»: проаналізувати пропагандистський плакат. Дати відповіді на питання: які символи використані, на яку аудиторію розраховано, який емоційний відгук має викликати?

Теми для наукових повідомлень:

1. Класифікація писемних історичних джерел: особливості і концепції.
2. Проблеми класифікації письмових джерел з історії України у дослідженнях вітчизняних вчених (XIX – XXI ст.).
3. Методи критичного аналізу письмових джерел з історії України.
4. Метод кейс-стаді у роботі з суперечливими історичними документами.
5. Проєктна діяльність студентів: від архівного пошуку до створення публікації джерела.
6. Розвиток джерелознавства в сучасній Україні.

Допоміжні матеріали

Методика роботи з історичними джерелами. Дослідницька робота історика починається з виявлення джерел (евристика) з обраної теми. Необхідне залучення усіх без винятку джерел, доступних історикові. Через велику кількість джерел нового часу, допускається їх вибіркове вивчення за

умови високого рівня репрезентативності вибірки. Основним методом вивчення письмових джерел є *джерелознавче дослідження*, яке складається з *аналізу*, що дозволяє витягувати з джерел окремі факти, і *синтезу*, завданням якого є здобуття сукупності фактів з комплексу джерел.

Джерелознавче дослідження нерозривно пов'язане з дослідженням власне історичним, яке і передуює вивченню джерел, і супроводжує його, і стає його завершенням. Приступаючи до дослідження джерел, історик повинен знати історичну обстановку, своєрідність мислення і особливості передачі інформації в епоху, що вивчається, володіти спеціальними знаннями, необхідними для роботи з документами вибраного періоду.

Джерелознавчий аналіз (історична критика) складається з двох частин: визначення достовірності джерела (зовнішня критика) і з'ясування достовірності відомостей, що містяться в ньому (внутрішня критика). Джерелознавчий аналіз різних видів джерел має свої особливості (наприклад, акти досліджуються за допомогою формулярного аналізу, розробленого дипломатикою; документальні джерела досліджуються інакше, ніж оповідні т. ін.).

Визначення достовірності складається з вирішення трьох завдань: встановлення тексту, інтерпретація джерела і вивчення його походження.

Встановлення тексту виробляється за методикою, розробленою текстологією, і включає: прочитання і осмислення тексту, виявлення приписок і вставок (інтерполяції), визначення відношення до оригінала; якщо не оригінал, то відновлення історії тексту і первинного авторського оригінала і т.п.

Інтерпретація джерела полягає у з'ясуванні того, що саме повідомляється в ньому про конкретні факти, події і явища, в тлумаченні тексту, розшифровці специфічних виразів, метафор, натяків.

Вивчення походження джерела полягає у встановленні імені автора (атрибуція), часу, місця і умов виникнення джерела. Дата і місце можуть бути визначені приблизно, за непрямыми ознаками методами палеографії, метрології, дипломатики та ін.. Лише збіг всіх непрямих ознак дозволяє рахувати завдання виконаним. Атрибуція за непрямыми ознаками (вміст, мова, стиль, почерк) завжди є ненадійною і повинна вважатися робочою гіпотезою до її документального підтвердження.

У результаті першого етапу дослідження історик може зробити висновки про достовірність джерела. Проте деякі завдання можуть залишитися й невирішеними (атрибуція, місце і умови виникнення).

Методи подальшого аналізу залежать від характеру інформації, що міститься в джерелі. Документальні джерела в цілому не потребують доказів достовірності. Проте в них можуть міститися окремі частини оповідного характеру (преамбули, історичні введення), які повинні піддаватися внутрішній критиці.

Встановивши достовірність документального джерела, дослідник розкриває його зміст, вивчає конкретні умови і історію виникнення, його

місце в суспільному житті, витягує з документа відомості, які потрапили до нього незалежно від волі укладача.

З'ясування достовірності оповідних джерел (літописи, мемуари, публіцистика і т. д.) включає такі завдання: з'ясування умов, за яких виникла інформація, розкриття інтересів автора; перевірка конкретних даних. Якщо джерело є повідомленням учасника або живого свідка подій, то з'ясовується обстановка, в якій він перебував при спостереженні, і можливості, які він мав для відтворення історичної дійсності. Якщо автор повідомляє про подію, очевидцем якої він не був, то встановлюються джерела запозичення, міра повноти і точності їх передачі. Вивчення всієї сукупності джерел, використаних в оповідному вигадуванні, проливає світло на його достовірність. Погляди автора, його особисті симпатії і антипатії впливають на об'єктивність свідчення. Тенденційність джерела може виявлятися відкрито або завуальовано (загальний тон, характеристики, замочування відомих фактів і т. п.).

При перевірці конкретних відомостей з джерела користуються методами логічно-сміслового аналізу і зіставлення. Важливо з'ясувати, чи немає в аналізованому вигадуванні внутрішніх суперечностей з повідомленнями інших джерел, якщо є – встановити їх причини. Збіг фактів з різних джерел, що виникли незалежно від один від одного, свідчить про достовірність; збіг же у всіх деталях передбачає запозичення. В результаті внутрішнього аналізу дослідник зможе визнати свідчення джерела достовірними, вірогідними або відкинути їх, як недостовірні.

Дослідивши всі необхідні джерела, історик приступає до джерелознавчого синтезу (синтетичної критики). В процесі синтезу узагальнюються отримані раніше дані, джерела зіставляються по мірі їх достовірності і повноти, з'ясовується зв'язок між ними. Встановивши всю суму фактів, що відносяться до теми дослідження, історик визначає й ті ланки, які він може реконструювати за допомогою наукової гіпотези.

Завершальна стадія і кінцева мета джерелознавчої критики – це визначення ступеня достовірності, повноти та цінності інформації, що міститься в джерелі.

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. Додат.: [17; 21; 26].
ІР [1; 2; 3]. НО [3].

Практичне заняття 15. Цифрові технології та медіаграмотність у викладанні історії.

Теоретичні питання

1. Інформаційне освітнє середовище сучасного закладу освіти.
2. Цифрові технології в освітньому процесі майбутнього історика.
3. Використання інтернет ресурсів на заняттях з історичних дисциплін.
4. Можливості використання штучного інтелекту в діяльності педагога-історика.
5. Особливості систем електронного навчання ЗВО на базі MOODLE.

6. Вимоги до цифрових дидактичних матеріалів.

Практичні завдання:

Деконструкція медіаповідомлень: формування критичного мислення.

Завдання «Руйнівники стереотипів»: в соцмережах знайти пост на історичну тему та перевірити його за допомогою перевірених цифрових архівів чи баз даних.

Завдання «Факти проти суджень»: використати скріншот сучасних новин та порівняти репортаж про подію з її інтерпретацією, що потім екстраполюється на аналіз історичних хронік.

Використання ІІІ та візуалізація.

Завдання «Створення ІІІ-промтів»: розробіть запити для ІІІ-генераторів, щоб створити візуалізацію історичної події (наприклад, «Київ часів Ярослава Мудрого», «Битва під Берестечком»), а потім порівняйте результат з історичними фактами.

Завдання «Інтерактивні карти»: за допомогою TimeMaps, Google Arts&Culture складіть маршрути історичних походів або віртуальних екскурсій музеями світу.

Завдання «Цифрові таймлайни»: побудуйте інтерактивну лінію часу, де кожна подія супроводжується медіафайлом (відео, подкаст, посилання на документ).

Завдання «Медіапроекти»: розробіть плакат, коротке відео про «цифрову гігієну» під час вивчення пропаганди в історії.

Теми для наукових повідомлень:

1. Методика створення цифрових історичних проєктів як форма самостійної роботи студентів.
2. Використання ІІІ для аналізу історичних джерел у навчальному процесі.
3. Імерсивні технології (AR/VR) в історичній освіті.
4. Інтерактивні карти як інструмент аналізу територіальних змін та міграційних процесів.
5. Оптимізація освітнього процесу в умовах онлайн-освіти.

Допоміжні матеріали

Цифрові технології у викладанні історії. У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу, трансформуючи традиційні методи навчання і відкриваючи нові можливості для викладання й засвоєння знань.

У викладанні історичних дисциплін у вищій школі активно використовуються мультимедійні ресурси: відеозаняття, документальні фільми, матеріали YouTube, платформи EdEra, Prometheus та ін. На заняттях відвідуються віртуальні музеї, а історичні міста досліджуються через 3D-реконструкції.

Вивчення історії неможливе без інтерактивних карт та хронологічних таблиць, які допомагають здобувачам вищої освіти розвинути просторове мислення та застосовувати цифрові навички. Для хронологічного

впорядкування подій на заняттях з історичних дисциплін доцільно використовувати таймлайми (хронологічні стрічки) у сервісі TimelineJS.

На заняттях з історичних дисциплін можливе використання цифрових технологій на основі штучного інтелекту, зокрема ChatGPT та Gemini. Це – персональні помічники здобувачів вищої освіти на основі ШІ, які використовуються для підготовки навчальних проєктів, практичних робіт, написання есе, створення презентацій, а також складання політичних портретів національних лідерів різних держав світу.

Онлайн-сервіс Canva надає можливість створювати відео, мультимедійні презентації та інфографіку.

Одним із напрямів використання цифрових технологій у викладанні історичних дисциплін є створення власних цифрових проєктів, наприклад відеолекцій.

Використання цифрових технологій створює широкі можливості для співпраці викладача та здобувачів освіти, підвищує зацікавленість у вивченні історичних дисциплін, сприяє глибокому розумінню історичних подій.

Основні завдання сучасного заняття з історичних дисциплін, які вирішуються за допомогою цифрових технологій:

- візуалізація історичних подій (інтерактивні карти, 3D-реконструкції, мультимедійні презентації);
- розвиток критичного мислення (аналіз історичних джерел, розгляд альтернативних поглядів);
- доступ до інформаційних ресурсів (онлайн-архіви, цифрові бібліотеки);
- індивідуалізація навчання (самостійна робота, миттєвий зворотний зв'язок);
- різноманітність завдань, що створює можливості для залучення більшої кількості студентів до активних форм навчання;
- адаптація до освітніх викликів (дистанційне та змішане навчання).

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. *Додат.:* [17; 21; 26]. *ІР* [1; 2; 3]. *НО* [3].

Тема 16. Система контролю й оцінювання результатів освітньої діяльності.

Теоретичні питання

1. Поняття про діагностику результатів навчання студентів та її елементи.
2. Контроль, оцінювання та критерії результативності історичної освіти.
3. Сучасні підходи до оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.
4. Види, форми організації та методи контролю знань, навичок, умінь студентів.

5. Технологія оцінювання рівня навчальної діяльності здобувачів освіти з історії у контексті компетентнісного підходу.

Практичні завдання:

1. Аналіз складових, функцій та видів контролю. Проаналізуйте навчальний курс з історії за допомогою трьох аспектів контролю: складові, функції та види. Складіть **схему або таблицю**, де зазначте, які методи контролю застосовуються на кожному етапі (вхідний, поточний, підсумковий) та які функції вони виконують.

2. Розробка методів і форм контролю. Розробіть **план контролю навчальної діяльності** для обраної теми курсу історії (наприклад, «Історія освіти в Україні XIX – початку XX ст.»). Вкажіть:

- Методи контролю (усний, письмовий, практичний);
- Форми контролю (тести, семінарські обговорення, лабораторні роботи, колоквіум);
- Приклади завдань для кожної форми.

3. Комплексна оцінка результатів. Складіть критеріальну матрицю оцінювання студентської роботи (наприклад, реферату або наукового повідомлення) з урахуванням знань, аналітичних умінь, практичних навичок і творчого підходу. Визначте бальну систему оцінювання та опишіть критерії для кожного рівня результату.

4. Порівняльний аналіз систем оцінювання. Порівняйте три системи оцінювання: бальну, рейтингово-бальну та критеріальну. Підготуйте короткий звіт або презентацію, де зазначте: переваги та недоліки кожної системи; ситуації, коли найбільш ефективно застосовувати ту чи іншу систему; приклади завдань для кожної системи.

5. Симуляція контролю та оцінювання. Підготуйте міні-семінар або колоквіум з обраної теми курсу. Підготуйте завдання для усного, письмового та практичного контролю. Виставте оцінки за бальною та критеріальною системами. Проаналізуйте результати: чи відповідають оцінки рівню знань та компетентностей студентів.

Теми для наукових повідомлень:

1. Еволюція систем контролю та оцінювання у вищій історичній освіті: порівняння традиційних і сучасних методів, роль цифрових технологій.

2. Критеріальне оцінювання як інструмент формування компетентностей історика – аналіз переваг критеріального підходу та його вплив на розвиток аналітичного мислення.

3. Використання інтерактивних методів контролю на практичних та семінарських заняттях – кейси з використанням тестів, дискусій, міні-проектів та онлайн-платформ.

4. Проблеми об'єктивності оцінювання в історичній освіті та шляхи їх вирішення.

5. Специфіка моделей, які інтегрують бальне, рейтингове та критеріальне оцінювання.

Рекомендовані джерела інформації:

Література. Осн.: [3; 4; 5; 6; 7; 8; 15; 19; 20; 21; 31]. Додат.: [17; 21; 26].
ІР [1; 2; 3]. НО [3].

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Гуманізація і гуманітаризація освіти у ХХІ столітті.
2. . Значення психології для життєдіяльності сучасного суспільства.
3. Галузі сучасної психології.
4. Методи психології.
5. Сучасні психологічні теорії особистості.
6. Компетентнісний підхід як провідна тенденція розвитку педагогіки вищої школи.
7. Трансформація ролі викладача у контексті змішаного та дистанційного навчання.
8. Інтернаціоналізація освіти: досвід європейських країн і перспективи України.
9. Студентоцентризм як стратегічна тенденція сучасної педагогіки.
- 10.Формування освітнього середовища університету як системи взаємодії та розвитку особистості.
- 11.Академічна доброчесність як виклик і цінність сучасної вищої освіти.
- 12.Проблеми якості освіти в умовах цифровізації суспільства.
- 13.Вища освіта України в умовах воєнного стану: виклики, ризики, перспективи.
- 14.Формування критичного мислення студентів як пріоритет освітнього процесу.
- 15.Баланс між теоретичною і практичною підготовкою у сучасному університеті.
- 16.Інклюзивна освіта у ЗВО: проблеми впровадження та ефективні стратегії.
- 17.Еміграція молодих науковців: причини та шляхи подолання «відтоку мізків».
- 18.Психологічне вигорання студентів і викладачів як соціально-педагогічна проблема.
- 19.Конструктивістська концепція навчання у вищій школі.
- 20.Теорія саморегульованого навчання як основа академічної автономії студента.
- 21.Гуманістична педагогіка К. Роджерса у контексті сучасної освіти.
- 22.Андрагогічний підхід у роботі з магістрантами та дорослими здобувачами освіти.
- 23.Педагогіка партнерства: від взаємодії до співтворчості у навчальному процесі.
- 24.Когнітивна педагогіка як основа розвитку інтелектуального потенціалу студента.
- 25.Концепція навчання впродовж життя (lifelong learning) у системі вищої освіти.

26. Особистісно орієнтоване навчання як провідна парадигма сучасної педагогіки.
27. Роль емоційного інтелекту у професійній підготовці майбутніх педагогів.
28. Застосування технологій змішаного навчання у формуванні професійних компетентностей.
29. Формування soft skills у системі вищої освіти.
30. Вплив цифрової трансформації освіти на зміст і методи підготовки майбутніх фахівців.
31. Заклад вищої освіти – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця.
32. Права та обов'язки студента, їх актуальність та реалізація.
33. Використання кейс-стаді в навчанні історії: переваги та практичні приклади.
34. Проектне навчання як метод розвитку дослідницьких компетентностей студентів.
35. Гейміфікація в історичній освіті: сучасні тренди та ефективність.
36. Інтерактивні платформи в університетській освіті: порівняльний аналіз Google Classroom, Moodle, Canvas, Microsoft Teams.
37. Інноваційні методи навчання та їх вплив на мотивацію студентів.
38. Переваги та проблеми дистанційного навчання в історичній освіті.
39. Поєднання традиційних і онлайн-методів: переваги та виклики.
40. Використання цифрових ресурсів у викладанні історії: перспективи та проблеми.
41. Роль цифрових інструментів у розвитку дослідницьких навичок студентів.
42. Викладач як модератор історичного дослідження: технологія проблемного навчання.
43. Методи створення проблемних ситуацій на заняттях з історії.
44. Використання дискусій і дебатів як інструментів проблемного навчання.
45. Соціокультурний вимір історії: роль ментальності та духовних цінностей у навчальному процесі.
46. Методика підготовки та проведення лекційного заняття у вищій школі: педагогічна майстерність викладача.
47. Методи й засоби навчання історії у вищій школі: від традицій до інновацій.
48. Інноваційні підходи до організації практичних занять та семінарів у історичній освіті.
49. Використання інтерактивних методів контролю на практичних та семінарських заняттях – кейси з використанням тестів, дискусій, міні-проектів та онлайн-платформ.
50. Проблеми об'єктивності оцінювання в історичній освіті та шляхи їх вирішення.

Загальні вимоги до рефератів

Реферат є найпростішою формою наукового дослідження, мета якого полягає в ознайомленні студентів з навчальною літературою, виробленні умінь, необхідних для здійснення бібліографічного пошуку, оволодіння науковим, науково-популярним стилем викладу засвоєної інформації у вигляді стислої усної або письмової доповіді. В подальшому це має допомогти студентам у написанні тез доповідей на конференції, статей, курсових та дипломних проєктів.

Реферати пишуться на аркушах формату А-4, загальний обсяг: 12-15 сторінок рукописного або друкованого тесту. Титульна сторінка включає такі компоненти: назву міністерства, навчального закладу, факультету, тему реферату, прізвище і групу студента, який писав реферат, прізвище викладача, який має перевірити дану роботу. На наступній сторінці подається план реферату за простою або складною формою. Зміст реферату обов'язково включає три компоненти: вступ, основна частина, висновки.

У вступі розкривається актуальність теми, висвітлюються питання історіографії; в основній частині студент демонструє володіння матеріалом, уміння його компонувати відповідно до поставленої мети, уміння логічно висловлювати свої думки; у висновках підсумовуються результати проведених студентом досліджень, які можуть подаватися довільно.

Реферат завершує список використаної літератури, оформлений відповідно до вимог бібліографії, тобто в алфавітному порядку і включає прізвище автора, його ініціали, назву праці, місце і рік видання, назву видавництва, кількість сторінок. Наприклад: Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : *підручник*. Київ: Ліра-К, 2025. 512 с.

ВАРІАНТИ ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВИХ ЗАВДАНЬ

1. Сформулювати основні принципи освіти в Україні та обґрунтувати шляхи їхньої реалізації.
2. Яких змін, на Вашу думку, потребує сучасна система освіти України?
3. Визначити концептуальні основи формування харизматичного педагога.
4. Пояснити сутність педагогічної техніки та охарактеризувати її основні види.
5. Визначити психолого-педагогічні умови майстерної взаємодії в педагогічному спілкуванні.
6. Який з елементів педагогічної майстерності є, на Вашу думку, найважливішим у її структурі? Відповідь обґрунтуйте.
7. Чи можливо здійснювати управління пізнавальною діяльністю студентів?
8. Які з методів навчання забезпечують зовнішню мотивацію здобувачів освіти?
9. Обґрунтувати актуальність дискусійних технологій навчання.

10. Які основні проблеми вирішує впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій навчання?
11. Проблеми запровадження кейс-технології.
12. Проблеми формування історичної компетентності.
13. Визначити ораторські вміння, які мають допомогти викладачу забезпечити ефективність лекції.
14. У чому полягає різниця між спецкурсом і спецсемінаром?
15. Пояснити складові якості історичних знань здобувачів освіти.
16. Розкрити зміст принципів функціонування рейтингової системи оцінювання знань студентів.
17. Сформулювати основні принципи освіти в Україні та обґрунтувати шляхи їхньої реалізації.
18. Яких змін, на Вашу думку, потребує сучасна система освіти України?
19. Визначити концептуальні основи формування харизматичного педагога.
20. Пояснити сутність педагогічної техніки та охарактеризувати її основні види.
21. Визначити психолого-педагогічні умови майстерної взаємодії в педагогічному спілкуванні.
22. Який з елементів педагогічної майстерності є, на Вашу думку, найважливішим у її структурі? Відповідь обґрунтуйте.
23. Чи можливо здійснювати управління пізнавальною діяльністю студентів?
24. Які з методів навчання забезпечують зовнішню мотивацію здобувачів освіти?
25. Обґрунтувати актуальність дискусійних технологій навчання.
26. Які основні проблеми вирішує впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій навчання?
27. Яке місце займають мультимедійні презентації у навчанні історії?
28. Проблеми запровадження кейс-технології.
29. Проблеми формування історичної компетентності.
30. Визначити ораторські вміння, які мають допомогти викладачу забезпечити ефективність лекції.
31. У чому полягає різниця між спецкурсом і спецсемінаром?
32. Яку роль відіграє підготовка есе і рецензій у формуванні компетентностей здобувача освіти?
33. Пояснити складові якості історичних знань здобувачів освіти.
34. Розкрити зміст принципів функціонування рейтингової системи оцінювання знань студентів.
35. Які виклики стоять перед сучасним викладачем історичних дисциплін у вищій школі?

ПІДСУМКОВІ ТЕСТИ

1. Що є предметом педагогіки вищої школи?

- А) Закономірності навчання й виховання у школі
- Б) Розвиток психіки людини в дитячому віці
- В) Закономірності та принципи професійної освіти у ЗВО
- Г) Дослідження соціальних стосунків у суспільстві
- Д) Особливості сімейного виховання

2. Яке основне завдання педагогіки вищої школи?

- А) Формування мовленнєвих навичок студентів
- Б) Формування професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця

- В) Підготовка учнів до вступу у ЗВО
- Г) Вивчення історії педагогіки
- Д) Проведення психологічних експериментів

3. Яка функція педагогіки вищої школи є провідною?

- А) Комунікативна
- Б) Прогностична
- В) Навчально-виховна
- Г) Регулятивна
- Д) Розважальна

4. Що є об'єктом педагогіки вищої школи?

- А) Розвиток тваринного світу
- Б) Процес навчання та виховання у вищій школі
- В) Міжособистісні стосунки у сім'ї
- Г) Діяльність закладів дошкільної освіти
- Д) Психічні стани людини під час стресу

5. До сучасних методологічних аспектів педагогіки ВШ належить:

- А) Механічне засвоєння матеріалу
- Б) Особистісно орієнтований підхід
- В) Ігнорування індивідуальних особливостей студентів
- Г) Тільки лекційні методи
- Д) Авторитарний стиль навчання

6. До предмета психології вищої школи належить:

- А) Пізнання фізичних процесів у природі
- Б) Психологічні закономірності діяльності викладачів та студентів
- В) Механізми роботи нервової системи тварин
- Г) Психологія дитячих ігор
- Д) Психоаналіз мистецтва

7. Об'єктом психології вищої школи є:

- А) Психіка й поведінка студентів та викладачів у процесі професійної підготовки

- Б) Розвиток мовлення дітей
- В) Вплив харчування на здоров'я
- Г) Економічні процеси соціуму
- Д) Культурні традиції народів

8. Який із нижченаведених напрямів НЕ належить до функцій педагогіки вищої школи?

- А) Аналітична
- Б) Виховна
- В) Дослідницька
- Г) Діагностична
- Д) Біологічна

9. З якою наукою психологія вищої школи тісно пов'язана?

- А) Астрономією
- Б) Педагогікою
- В) Геологією
- Г) Метеорологією
- Д) Хімією харчування

10. Яка з наук вивчає закономірності формування особистості майбутнього фахівця?

- А) Політологія
- Б) Педагогіка вищої школи
- В) Музикознавство
- Г) Соціальна географія
- Д) Біофізика

11. Педагогіка як наука виконує прогностичну функцію, коли:

- А) Пояснює складний матеріал
- Б) Створює моделі майбутнього розвитку освіти
- В) Проводить виховні заходи
- Г) Підтримує дисципліну в групі
- Д) Розробляє навчальні плани молодшої школи

12. Основою професійного становлення студента є:

- А) Випадковий інтерес до предмета
- Б) Комплекс психологічних та педагогічних знань
- В) Примус до навчання
- Г) Копіювання поведінки викладачів
- Д) Усне переказування матеріалу

13. До методів психології вищої школи належить:

- А) Метеорологічний моніторинг
- Б) Спостереження та експеримент
- В) Географічне моделювання
- Г) Радіаційні дослідження
- Д) Літературний аналіз

14. Взаємозв'язок педагогіки та психології вищої школи проявляється у:

- А) Вивченні тільки адміністративних процесів
- Б) Спільному дослідженні розвитку особистості та навчальної діяльності
- В) Вивченні природничих явищ
- Г) Аналізі історичних подій
- Д) Розвитку технічного обладнання

15. Психологічні знання сприяють професійному розвитку студента через:

- А) Формування здатності до самопізнання та саморегуляції
- Б) Зменшення мотивації до навчання
- В) Погіршення комунікації
- Г) Ізоляцію від колективу
- Д) Ігнорування емоційних станів

16. До ключових проблем сучасної вищої освіти належить:

А) Низька мотивація викладачів до наукової діяльності
Б) Часткова невідповідність освітніх програм актуальним потребам ринку праці

- В) Збільшення кількості аудиторних годин
- Г) Переважання традиційних лекцій над інтерактивними формами
- Д) Нерівномірний розподіл фінансових ресурсів у системі освіти

17. Яка тенденція є визначальною для розвитку сучасної педагогіки вищої школи?

- А) Повернення до авторитарного стилю викладання
- Б) Посилення інформативно-репродуктивного навчання
- В) Орієнтація на компетентнісний підхід
- Г) Прагнення до повної відмови від технологій
- Д) Поширення суто фронтальних форм роботи

18. Компетентнісний підхід у вищій освіті передбачає:

А) Збільшення обсягу навчального матеріалу
Б) Зосередження на запам'ятовуванні теоретичних знань
В) Формування у студентів здатності застосовувати знання на практиці

- Г) Перевагу традиційних лекцій
- Д) Відмову від самостійної роботи студентів

19. Студентоцентроване навчання ґрунтується на принципі:

- А) Домінування викладача у навчальному процесі
- Б) Пасивного сприйняття інформації студентами
- В) Адаптації освітнього середовища до потреб студента
- Г) Повної самостійності студентів без участі викладача
- Д) Відсутності зворотного зв'язку

20. До сучасних педагогічних концепцій НЕ належить:

- А) Конструктивізм
- Б) Студентоцентроване навчання
- В) Компетентнісний підхід
- Г) Авторитарно-нормативна дидактика
- Д) Конективізм (мережеве навчання)

21. Конструктивізм у навчанні передбачає:

А) Передавання готових знань викладачем
Б) Активне створення студентом власного знання через досвід і діяльність

- В) Використання лише традиційних форм роботи
- Г) Зменшення ролі критичного мислення
- Д) Повну відмову від інтерактивних методів

22. Концепція «навчання протягом життя» (lifelong learning)

акцентує:

- А) Навчання лише у формальних закладах освіти
- Б) Отримання лише однієї професії
- В) Безперервність розвитку компетентностей упродовж життя
- Г) Вузьку спеціалізацію фахівця
- Д) Відсутність необхідності самонавчання

23. Який вплив має компетентнісний підхід на професійну підготовку фахівців?

- А) Зменшує кількість практичної підготовки
- Б) Орієнтує на механічне засвоєння знань
- В) Формує практичні уміння й навички, необхідні для ринку праці
- Г) Нівелює значення самостійної роботи
- Д) Зменшує важливість комунікативних навичок

24. Концепція конективізму найбільш пов'язана із:

- А) Розвитком навичок роботи в інформаційних мережах
- Б) Повною відмовою від цифрових технологій
- В) Переважанню друкованих джерел
- Г) Строгою регламентацією навчання
- Д) Закритими формами комунікації

25. Вплив студентоцентрованої моделі на підготовку фахівців полягає у:

- А) Підвищенні ролі викладача як єдиного джерела знань
- Б) Зменшенні автономності студентів
- В) Урахуванні індивідуальних освітніх траєкторій
- Г) Обмеженні варіативності методів навчання
- Д) Посиленні репродуктивних методів

26. Що є основною метою організації освітнього процесу у ЗВО?

- А) Збільшення кількості студентів
- Б) Забезпечення умов для здобуття якісної вищої освіти
- В) Підвищення рейтингу викладачів
- Г) Оптимізація роботи адміністрації
- Д) Стандартизація розкладу занять

27. До складових структури освітнього процесу належать:

- А) Тільки аудиторні заняття
- Б) Форми, методи та засоби навчання
- В) Лише самостійна робота студентів
- Г) Лише виховні заходи
- Д) Спортивні секції

28. Який документ регулює організацію вищої освіти в Україні?

- А) Кодекс праці
- Б) Закон України «Про вищу освіту»

- В) Конституція України
- Г) Постанова місцевої громади
- Д) Закон «Про митну справу»

29. Що належить до форм навчання у ЗВО?

- А) Лише денна
- Б) Денна, заочна, дуальна, дистанційна
- В) Лише дистанційна
- Г) Лише вечірня
- Д) Лише змішана без аудиторної роботи

30. Освітня програма включає:

- А) Перелік гуртожитків
- Б) Сукупність освітніх компонентів, необхідних для отримання кваліфікації

- В) Лише перелік дисциплін
- Г) Тільки вибіркові дисципліни
- Д) Лише графік освітнього процесу

31. Навчальний план — це:

- А) Список рекомендованої літератури
- Б) Документ, що визначає структуру, послідовність та обсяг навчальних дисциплін

- В) Графік роботи викладачів
- Г) Розклад іспитів
- Д) Тільки перелік вибіркових модулів

32. Самостійна робота студентів передбачає:

- А) Лише виконання домашніх вправ
- Б) Систематичне опрацювання матеріалу без постійної участі викладача

- В) Відвідування спортивних секцій
- Г) Підготовку заходів гуртків
- Д) Організацію конференцій

33. Яка форма організації занять є основною у ЗВО?

- А) Лекція
- Б) Лабораторна робота
- В) Екскурсія
- Г) Виробнича практика
- Д) Семінар

34. Академічна мобільність — це:

- А) Переїзд студентів між містами
- Б) Можливість навчання в іншому ЗВО в Україні чи за кордоном
- В) Зміна викладачів упродовж семестру
- Г) Підготовка до військової служби
- Д) Проходження онлайн-тестування

35. Індивідуальна освітня траєкторія — це:

- А) Обов'язкові дисципліни для всіх студентів

Б) Персоналізований шлях здобуття освіти відповідно до потреб і цілей студента

В) Перехід на іншу спеціальність

Г) Адаптаційні курси першокурсників

Д) Професійна практика

36. Україна входить до Європейського простору вищої освіти завдяки:

А) Участі у Болонському процесі

Б) Участі у військових програмах

В) Переходу на латиницю

Г) Впровадженню лише дистанційної освіти

Д) Підписанню торгових угод

37. Що є основними суб'єктами освітнього процесу?

А) Виключно адміністрація

Б) Студенти, викладачі, адміністрація

В) Студенти та батьки

Г) Громадські організації

Д) Лише професорсько-викладацький склад

38. Нормативно-правова база освіти включає:

А) Тільки внутрішні накази університету

Б) Закони, стандарти освіти, накази МОН

В) Тільки стандарти спеціальностей

Г) Лише рекомендації викладачів

Д) Лише документи міжнародних організацій

39. Що входить до педагогічного процесу у ЗВО?

А) Тільки передавання знань

Б) Взаємодія викладача й студента та формування компетентностей

В) Технічне забезпечення аудиторій

Г) Тільки проведення контрольних

Д) Організація дозвілля студентів

40. Планування занять передбачає:

А) Лише складання розкладу

Б) Визначення цілей, методів, структури й форм проведення занять

В) Розподіл студентів по аудиторіях

Г) Підготовку святкових заходів

Д) Лише вибір теми лекції

41. Яка риса є однією з провідних психологічних особливостей студентського віку?

А) Орієнтація на зовнішній контроль

Б) Потреба у самостійності та самоствердженні

В) Повна залежність від дорослих

Г) Зниження пізнавального інтересу

Д) Уникнення соціальних контактів

42. Криза професійного самовизначення у студентському віці пов'язана з:

- А) Неможеливістю опанувати навчальний матеріал
- Б) Сумнівами щодо правильності вибору професії
- В) Відсутністю соціальних контактів
- Г) Переважанням ігрових мотивів
- Д) Потребою відпочинку

43. Внутрішня мотивація студентів формується на основі:

- А) Зовнішнього контролю
- Б) Інтересу до пізнання та професійного розвитку
- В) Страху перед оцінюванням
- Г) Вимог навчального закладу
- Д) Конкуренції між студентами

44. Що є ключовим фактором ефективної адаптації студента до навчання у ЗВО?

- А) Підтримка з боку викладачів і академічної групи
- Б) Зменшення обсягу навчальних завдань
- В) Переважання індивідуальної роботи
- Г) Відсутність зворотного зв'язку
- Д) Значне спрощення навчальних програм

45. До типологічних особливостей сучасних студентів належать:

- А) Висока технологічна грамотність і гнучкість у навчанні
- Б) Однорідність інтересів
- В) Відмова від будь-якої цифрової взаємодії
- Г) Виключно колективний стиль навчання
- Д) Схильність працювати лише за інструкцією

46. Психологічна атмосфера в студентській групі найбільше залежить від:

- А) Формального розкладу занять
- Б) Матеріально-технічного забезпечення
- В) Особливостей міжособистісних взаємин
- Г) Чисельності групи
- Д) Типу аудиторії

47. Основне призначення куратора академічної групи полягає у:

- А) Контролі за успішністю кожного студента
- Б) Організації заходів дозвілля
- В) Сприянні адаптації та підтримці студентів
- Г) Перевірці відвідування занять
- Д) Оцінюванню навчальних досягнень

48. Провідною функцією студентського самоврядування є:

- А) Заміна адміністративного управління
- Б) Представлення інтересів студентів і розвиток їх ініціативності
- В) Контроль за роботою викладачів
- Г) Оцінювання студентів
- Д) Формування навчальних планів

49. Який вид адаптації студента стосується встановлення стосунків у групі та колективі?

- А) Академічна
- Б) Професійна
- В) Соціально-психологічна
- Г) Фізіологічна
- Д) Інформаційна

50. Когнітивний розвиток студентського віку характеризується:

- А) Переважанням наочно-образного мислення
- Б) Зростанням абстрактно-логічного та критичного мислення
- В) Обмеженою здатністю аналізувати
- Г) Зниженням потреби в пізнавальній активності
- Д) Нездатністю до самостійної роботи

51. Основним психологічним завданням раннього студентського віку є:

- А) Формування професійної ідентичності
- Б) Засвоєння норм навчальної дисципліни
- В) Соціальна ізоляція
- Г) Пошук авторитетної фігури для наслідування
- Д) Повна незалежність від колективу

52. Найважливішою умовою позитивного мікроклімату в студентській групі є:

- А) Чітке виконання розпорядку дня
- Б) Наявність неформального лідерства та взаємопідтримки
- В) Однакова успішність студентів
- Г) Мінімальна комунікація між членами групи
- Д) Жорсткий контроль із боку адміністрації

53. Який фактор найбільше впливає на формування професійної ідентичності студента?

- А) Соціальні мережі та медіа
- Б) Родинне оточення
- В) Заклад вищої освіти та навчальний процес
- Г) Хобі та дозвілля
- Д) Суспільні стереотипи

54. Яка з характеристик найточніше описує кризу студентського віку?

- А) Повна відсутність мотивації до навчання
- Б) Внутрішня суперечливість між потребою у самостійності та підтримкою дорослих
- В) Постійна задоволеність усіма життєвими сферами
- Г) Ігнорування соціальних контактів
- Д) Однотипна поведінка та відсутність змін у світогляді

55. Який підхід сприяє ефективній адаптації студента до навчання у вищій школі?

- А) Ігнорування особистісних потреб студента
- Б) Виключно оцінковий контроль знань

В) Комбінація соціальної підтримки, наставництва та розвитку самостійності

Г) Обмеження спілкування у студентській групі

Д) Використання лише дистанційного навчання без інтерактивних елементів

56. До основних академічних прав науково-педагогічних працівників належить:

А) Свобода від втручання у педагогічну діяльність, вільний вибір методів навчання

Б) Право не дотримуватися освітньої програми

В) Право самостійного визначення робочого часу

Г) Ведення бізнесу під час навчальних занять

Д) Право лише на наукову діяльність

57. Рефлексивний змістовно-функціональний компонент науково-педагогічної діяльності викладача означає:

А) Розширення наукової ерудиції

Б) Планування педагогічної діяльності

В) Організація викладу навчального матеріалу на лекції

Г) Самопізнання, самооцінка, самоконтроль професійної діяльності

Д) Забезпечення педагогічної взаємодії в стосунках зі студентами

58. Імідж викладача, його самопрезентація належать до якої функції:

А) Пізнавальної

Б) Естетичної

В) Комунікативної

Г) Рефлексивної

Д) Діагностичної

59. Гностичний компонент представляє:

А) Організацію пізнавальної діяльності студентів і своєї власної, розширення наукової ерудиції, обізнаності та глибини знань свого предмету, професійну самоосвіту

Б) Проєктування найближчої і віддаленої перспективи особистісного розвитку й професійного становлення студентів

В) Організацію власної поведінки й навчально-професійної діяльності студентів, здійснення виховних впливів

Г) Використання методів психолого-педагогічної діагностики з метою вивчення особистості студента і групи

Д) Виявлення рівня розвитку та психологічних змін суб'єктів педагогічного процесу

60. Який елемент є «фундаментом» педагогічної майстерності?

А) Педагогічна техніка

Б) Гуманістична спрямованість особистості викладача

В) Знання методики викладання

Г) Культура мови

Д) Самоосвіта

61. Дивергентне мислення пов'язане з розв'язанням задач, що мають багато нестандартних оригінальних рішень. Від лат. «Divergere» означає:

- А) Конструктивність, системність
- Б) Доводити, аргументувати
- В) Логічність, системність
- Г) Відхилятися, розходитися
- Д) Заперечувати, відмовлятися

62. Що входить до поняття «педагогічна техніка»?

- А) Вміння користуватися мультимедійною дошкою
- Б) Сукупність прийомів саморегуляції та прийомів психологічного впливу на студентів
- В) Методика проведення практичних занять
- Г) Ораторське мистецтво лектора
- Д) Організаторські якості

63. Педагогічна майстерність, як стверджував академік Національної академії педагогічних наук України Іван Зязюн, це:

- А) Це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу
- Б) Комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Її елементами є гуманістична спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності та педагогічна техніка
- В) Ціннісно-мотиваційна настанова на власну творчість і розвиток своїх потенційних можливостей, прагнення до самореалізації та саморозвитку
- Г) Використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ понять або відтворення вже наявних
- Д) Всі відповіді вірні

64. Відчуття міри у процесі спілкування з людьми з урахуванням їхнього фізичного, і передусім психічного стану – це:

- А) Педагогічна техніка
- Б) Педагогічний такт
- В) Поблажливість в усьому
- Г) Відсутність контролю
- Д) Педагогічна майстерність

65. Дидактичні вміння виявляються в тому, щоб:

- А) Пояснювати студентам навчальний матеріал на доступному для них рівні сприймання; керувати самостійною пізнавальною діяльністю, сприяти розвитку пізнавальних інтересів, інтелектуальних можливостей, формувати дієві мотиви навчальної праці;
- Б) Організовувати й керувати студентськими колективами, створювати оптимальні умови для їх розвитку; забезпечувати педагогічно

ефективну діяльність студентських колективів

В) Встановлювати педагогічно вмотивовані контакти зі студентами, первинними колективами, батьками студентів, своїми колегами; регулювати міжособистісні стосунки студентів

Г) Безпосередній емоційно-вольовий вплив педагога на вихованців з метою створення в них певного психічного стану, спонукання їх до конкретних дій

Д) Здатність проникати у внутрішній світ студентів; розуміти їхній психічний стан

66. Безпосередній емоційно-вольовий вплив педагога на вихованців з метою створення в них певного психічного стану, спонукання їх до конкретних дій характеризують уміння:

А) Перцептивні

Б) Організаторські

В) Комунікативні

Г) Дидактичні

Д) Сугестивні

67. У перекладі з латинської мови *suggestio* означає:

А) Розумію

Б) Навіюю

В) Навчаю

Г) Виховую

Д) Спонукаю

68. Важливими вимогами педагогічної техніки є:

А) Мистецтво одягатися з урахуванням особливостей професійної діяльності; вироблення оптимального стилю в навчально-виховній діяльності

Б) Володіння своїм тілом: уміння ходити, сидіти, стояти; володіння мімікою, жестами; здатність керувати своїм психічним станом і станом вихованців

В) Сформованість мовленнєвої культури: правильне професійне дихання, чітка дикція, належні темп і ритм, логічна побудова висловлювань тощо;

Г) Уміння вправно й доцільно здійснювати окремі дидактичні операції (писати на дошці, користуватися технічними й наочними засобами навчання, ставити запитання, слухати відповіді, оцінювати навчальну діяльність студентів і т. ін.);

Д) Всі відповіді вірні.

69. До основних функцій викладача у ЗВО належить:

А) Тільки контроль успішності

Б) Організація, стимулювання й контроль навчально-пізнавальної діяльності студентів

В) Лише проведення лекцій

Г) Адміністрування навчального процесу

Д) Тільки виховна робота

70. Який документ визначає індивідуальну освітню траєкторію

студента?

- А) Графік консультацій
- Б) Паспорт спеціальності
- В) Освітня програма та індивідуальний навчальний план
- Г) Наказ ректора про зарахування
- Д) Академічна довідка

71. Основною ознакою змішаного навчання є:

- А) Використання лише комп'ютерних програм
- Б) Поєднання онлайн- і традиційних форм навчання
- В) Проведення занять тільки в аудиторії
- Г) Тільки самостійна робота студентів
- Д) Повна відмова від лекцій

72. Кейс-стаді як метод передбачає:

- А) Вивчення історичних документів
- Б) Аналіз конкретної проблемної ситуації і пошук рішень
- В) Механічне запам'ятовування інформації
- Г) Розігрування рольових ігор без обговорення
- Д) Письмовий переказ матеріалу

73. Проєктне навчання спрямоване на:

- А) Створення студентом конкретного продукту чи рішення
- Б) Вивчення теорії без практики
- В) Перегляд відеоматеріалів
- Г) Складання тестів
- Д) Лекційний виклад без взаємодії

74. Гейміфікація в освіті — це:

- А) Використання складних технічних формул
- Б) Застосування ігрових елементів для підвищення мотивації
- В) Вивчення ігор як навчальної дисципліни
- Г) Проведення виключно рольових ігор
- Д) Створення відеоігри студентами

75. До інтерактивних платформ для організації навчання

належить:

- А) Photoshop
- Б) Moodle
- В) AutoCAD
- Г) Illustrator
- Д) Blender

76. Який сервіс найбільше підходить для онлайн-колаборації та спільної роботи в реальному часі?

- А) Miro
- Б) Excel
- В) VLC
- Г) Viber
- Д) WordPad

77. Дистанційне навчання передбачає:

А) Обов'язкову присутність у аудиторії
Б) Навчання за допомогою цифрових технологій без фізичної присутності

- В) Тільки групові заняття
Г) Тільки практичні роботи
Д) Тільки індивідуальні консультації

78. Mentimeter використовується для:

- А) Обробки фотографій
Б) Проведення інтерактивних опитувань під час занять
В) Створення музичних файлів
Г) Редагування відео
Д) Розрахунку статистичних даних

79. Цифровізація вищої освіти передбачає:

- А) Скорочення кількості викладачів
Б) Використання цифрових інструментів для покращення навчання
В) Заміну всіх дисциплін на онлайн-курси
Г) Тільки тестову форму контролю
Д) Впровадження офлайн-лекцій

80. В історичній освіті цифрові інструменти використовуються для:

- А) Вивчення лише хронології
Б) Створення інтерактивних мап, візуалізацій та аналізу джерел
В) Замінювання підручників на художню літературу
Г) Використання виключно архівних документів
Д) Відмови від дослідницької діяльності

81. Предмет методики викладання як науки:

А) Минуле людства в усій його різноманітності
Б) Процес навчання історії та закономірності завоювання історичних знань студентами

- В) Система історичних джерел та методів їх дослідження
Г) Історична свідомість/пам'ять
Д) Процес навчання та виховання у вищій школі

82. Що є об'єктом методики викладання історичних дисциплін у вищій школі?

- А) Історичне минуле людства
Б) Процес навчання історії у ЗВО
В) Супність історичних джерел та літератури
Г) Навчальні плани та освітні програми
Д) Процес формування особистості

83. Що є основою історичного пізнання?

- А) Уява та фантазія дослідника
Б) Аналіз історичних джерел
В) Політичне замовлення держави
Г) Художня література про минуле
Д) Малювання історичних схем

84. Принцип історизму передбачає:

- А) Розгляд подій у їхньому розвитку та взаємозв'язку з конкретними обставинами часу
- Б) Оцінку минулого виключно з позицій сучасних моральних норм
- В) Відмову від вивчення причинно-наслідкових зв'язків
- Г) Вивчення лише тих фактів, які подобаються досліднику
- Д) Встановлення часового проміжку між подією та часом її дослідження

85. Яка функція викладання історичних дисциплін у вищій школі передбачає формування у студентів ціннісних орієнтацій та громадянської позиції?

- А) Когнітивна (пізнавальна)
- Б) Виховна
- В) Прагматична
- Г) Прогностична
- Д) Гуманістична

86. Виберіть особливість, що відрізняє методiku викладання історії у вищій школі від шкільної методики:

- А) Використання наочності
- Б) Орієнтація на формування професійних науково-дослідних навичок
- В) Перевага ігрових методів
- Г) Обов'язкове використання підручника як єдиного джерела знань

87. Що передбачає «проблемний метод» викладання історичних дисциплін?

- А) Механічне запам'ятовування дат та подій
- Б) Створення викладачем ситуації, яка потребує від студента самостійного пошуку рішення через аналіз суперечливих фактів
- В) Читання лекції за чітко визначеним конспектом без відхилень
- Г) Перевірку знань студентів виключно за допомогою тестів
- Д) Повна заміна викладачем традиційних лекцій відеолекціями

88. Яка головна функція засобів навчання історії?

- А) Лише розважальна (урізноманітнення занять)
- Б) Інформаційна, мотиваційна та контролююча
- В) Заміна викладача на занятті
- Г) Тільки накопичення фактичного матеріалу
- Д) Реконструкція історичних подій

89. Сукупність дій викладача та студентів, спрямованих на вирішення конкретного навчального завдання, має назву:

- А) Метод навчання
- Б) Прийом навчання
- В) Форма навчання
- Г) Засіб навчання
- Д) Принцип навчання

90. Який прийом навчання доцільно використати для формування у студентів цілісного образу історичних подій?

- А) Аналіз статистичних даних
- Б) Складання хронологічних таблиць
- В) Сюжетне оповідання
- Г) Класифікація понять
- Д) Написання есе

91. До логічних прийомів навчання історії належить:

- А) Опис, оповідання, характеристика
- Б) Складання плану, порівняння, узагальнення
- В) Демонстрація відеоматеріалів
- Г) Робота з картою
- Д) Малювання історичних схем

92. Який засіб навчання належить до групи умовно-графічної наочності?

- А) Музейний експонат
- Б) Навчальний фільм
- В) Історична карта
- Г) Портрет історичного діяча
- Д) Літературний твір

93. Виберіть найбільш ефективний засіб для візуалізації динаміки територіальних змін держав:

- А) Статистична таблиця
- Б) Синхроністична таблиця
- В) Динамічна електронна карта (анімована)
- Г) Текстовий опис у підручнику
- Д) Структурно-логічна схема

94. Метод «історичної реконструкції» на занятті з історії реалізується через прийом:

- А) Конспектування лекції
- Б) Рольової гри/моделювання історичної ситуації
- В) Фронтального опитування
- Г) Заповнення контурної карти
- Д) Організації дискусії

95. Який метод доцільно використати для викладу великого за обсягом і складного за логікою історичного матеріалу?

- А) Розповідь
- Б) Лекція
- В) Інструктаж
- Г) Консультація
- Д) «Кейс-стаді»

96. Вимога образного й емоційного викладу навчального матеріалу є найбільш важливою для методу:

- А) Розповідь
- Б) Пояснення
- В) Демонстрація
- Г) Коментар

Д) Тлумачення

97. Використання викладачем автентичних документів (договорів, універсалів, мемуарів) на практичному занятті є прикладом прийому:

- А) Імітаційного моделювання
- Б) Роботи з текстовими джерелами
- В) Репродуктивного відтворення
- Г) Проблемного викладу
- Д) Ігрового навчання

98. До розумової діяльності студентів на занятті з історії найкраще спонукають:

- А) Екстремальні ситуації
- Б) Репродуктивні запити
- В) Проблемні ситуації
- Г) Моральні винагороди
- Д) Здоровий спосіб життя

99. Здібності людини до засвоєння історичних знань залежать від:

- А) Взаємодії генетичних задатків, соціальних умов виховання
- Б) Тільки від індивідуальних генетичних якостей
- В) Виключно від об'єктивних обставин
- Г) Неочікуваних ситуацій
- Д) Здорового способу життя

100. Чому історію часто називають «суб'єктивною» наукою?

- А) Тому що вона не використовує наукових методів
- Б) Тому що історик інтерпретує події через призму власних поглядів та цінностей епохи
- В) Тому що в історії немає сталих дат
- Г) Тому що історичні факти постійно змінюються самі по собі
- Д) Тому що немає можливості повернутися в минуле й оцінити його об'єктивно

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Сучасний стан вищої освіти в Україні.
2. Розвиток університетської історичної освіти в Україні та за кордоном.
3. Предмет педагогіки і психології вищої школи.
4. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи.
5. Закони, закономірності та принципи навчання у закладі вищої освіти.
6. Педагогічний процес та нормативно-правова база організації освіти.
7. Зміст освіти у вищій школі. Система планування й організації навчального процесу.
8. Процес навчання у закладі вищої освіти: сутність та структура.
9. Діяльність суб'єктів навчального процесу.
10. Психолого-педагогічна характеристика пізнавальних можливостей студентської молоді у навчанні.

11. Психологія студентських груп.
12. Пізнавальні вміння як компонент змісту історичної освіти у вищій школі
13. Методи й засоби навчання.
14. Сучасні освітні технології у вищій школі.
15. Диференційоване навчання.
16. Проблемне навчання.
17. Ігрові технології навчання.
18. Дистанційне і змішане навчання.
19. Предмет і завдання методики викладання історичних дисциплін у вищій школі.
20. Розвиток методики викладання історії у різні історичні епохи.
21. Методи та технології інноваційного навчання у вищій школі.
22. Процес навчання історії у вищій школі: сутність, принципи, специфіка.
23. Особливості історичного пізнання.
24. Проблема формування історичної компетентності засобами критичного мислення.
25. Сучасні дослідження з методики викладання історичних дисциплін.
26. Цифровізація та нові інструменти в освіті.
27. Роль і місце лекції у навчальному процесі, її структура.
28. Вимоги до підготовки і проведення лекції, оцінка її якості.
29. Методика підготовки і проведення семінарського заняття.
30. Інтерактивні методи навчання історії.
- 31.** Класифікація, верифікація та інтерпретація історичних джерел.
32. Основні етапи джерелознавчих досліджень.
33. Методика роботи з історичним документом.
34. Методика роботи з речовими пам'ятками, умовно-графічною та образною наочністю.
35. Цифрові інструменти та ІКТ у викладанні історичних дисциплін.
36. Можливості використання штучного інтелекту в діяльності педагога-історика.
37. Міжпредметна взаємодія у процесі викладання історичних дисциплін.
38. Самостійна робота здобувачів освіти: види та методика організації.
39. Індивідуальна робота здобувачів освіти: значення, сутність, форми та методи.
40. Місце науково-дослідницької роботи у навчальному процесі.
41. Складові, функції та види контролю навчальної діяльності здобувачів освіти.
42. Методи та форми контролю з історичних дисциплін.
43. Система оцінювання результатів навчальної пізнавальної діяльності здобувачів з історії.

44. Педагогічна майстерність викладача вищої школи.
45. Україна у світовому освітньому просторі.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Нормативно-правові документи:

1. Державна цільова соціальна програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року: Постанова КМУ від 30 липня 2024 р. №864 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2024-%D0%BF#n97>
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#>.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#>.
4. Конвенція про визнання кваліфікації з вищої освіти в європейському регіоні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
5. Міністерство освіти і науки України. Лист № 1/9-650 (2018, жовт. 23) керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/124272_124272.
6. Про академічну доброчесність: Проект Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43481>
lob:<https://itd.rada.gov.ua/d94336cc-7474-4db0-9493-d63faf75ad91>
7. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#>.
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>
9. Про затвердження Положення про державний вищий заклад освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. № 1074. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-96-n#Text>
10. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-п#Text>
11. Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні: Закон України від 3 грудня 1999 р. № 1273-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1273-14#>.
12. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: затв. Розпорядженням КМУ від 23 лютого 2022р. №286-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
13. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист від 23.10.2018 р. №1/9-650 Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

Основна література:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Ред. Фінікова Т. В., Артюхова А. Є. Київ: Таксон. 2016. 234 с.
2. Андрущенко В. Безальтернативна матриця освіти: «розумна освіта» як потреба і реальність XXI століття. *Вища освіта України*. 2024. № 1. С. 5–10.
3. Бойко О. Д. Методика викладання історії у вищій школі: Специфіка та особливості. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*; (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), (2), 44-50. 2025. №2. С. 44-49. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-PP-2-44-50>
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинг. системою навчання. 2-ге вид. Київ: Центр учб. літ., 2018. 384 с.
5. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
6. Гончарова Н. О. Методика викладання історії у вищій школі: навчальний посібник / Н. О. Гончарова. Харків, 2009.
7. Горохівський П. І. Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: курс лекцій: навчальний посібник для магістрантів денної та заочної форми навчання / П. І. Горохівський. Умань: ПП Жовтий О., 2012. 256 с.
8. Давидюк Р. П. Методика викладання історії у вищій школі. Навчальний посібник. Рівне: РДГУ, 2018. 134 с.
9. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., випр. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
11. Зайченко І.В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : підручник. Київ: Ліра-К, 2025. 512 с.
12. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи: підручник / За ред. проф. І.В.Зайченка. Київ : Ліра-К, 2017. 484 с.
13. Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти: від теорії до практики : *колективна монографія*. / За заг. ред. Л.Л. Хоружої. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 232 с.
14. Каплінський, В. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібник. Київ: КНТ, 2019. 225 с.
15. Карпенко О., Прокопів Л. Вища освіта у контексті євроінтеграції: *навч.-метод. посіб.* Дрогобич, 2019. 148 с.
16. Кремень В. Г., & Ільїн В.В. Людина у викликах цивілізації: від минулого – до майбутнього: Людина. Освіта. Соціум : монографія. Київ: Грамота. 2020. 248 с.
17. Мариновська О.Я. Педагогічна інноватика & Менеджмент інновацій: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.

- 18.Маринченко Г. М. Методика викладання історії у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / Г. М. Маринченко. Миколаїв: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.
- 19.Методика викладання історії та історичних дисциплін. Словник-довідник:навч. посіб./уклад. Л. Г. Яновська. Одеса, 2020. 100 с.
- 20.Методика інноваційного викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / автор-укладач: А. П. Гриценко. Глухів, 2022. 276 с.
- 21.Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навч. посіб. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.26.
- 22.Освіта в умовах воєнного стану. URL: <https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakh-voiennoho-stanu/2022/04/11/>.
- 23.Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 472 с.
- 24.Прицак М. Д., Залюбовська О. Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій. Вінниця: ВНТУ, 2019. 150 с.
- 25.Сікорський П.І. Нова педагогіка. Львівська політехніка. Львів, 2021. 540 с.
- 26.Стинська В.В., Прокопів Л. М., Нагачевська З. І. Актуальні проблеми розвитку вищої освіти: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2021. 430 с.
- 27.Фіцула М.М. Педагогіка. URL: <http://bookstore.net.ua/moreinfo.php?Bookid=9>
- 28.Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник / Г. Г. Яковенко. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Додаткова:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. К., 1998. 560 с.
2. Бабин І. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238.html>
3. Барабаш В. А., Глебова Л. В., Мехеда А. М. Науково-дослідницька діяльність у процесі формування професійної компетентності студентів-інформаційників. *Соціум. Документ. Комунікація*: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2020. Вип. 10. С.216 – 240. <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/10409>
4. Барабаш В. А. Громадянська культура майбутнього фахівця в контексті формування громадянського суспільства. *Наукові записки КДПУ імені В. Винниченка*. Сер. : Пед. науки: зб. наук. праць. Вип.135. Кіровоград : Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка 2015. С. 53–56.
5. Барабаш В. А., Глебова Л. В. Формування громадянської активності студентів у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. *Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей*. Вип.5. Серія «Історичні науки». Переяслав-Хмельницький, 2018. 360 с. http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2018_5_3.
6. Барабаш В., Орлик С., Бондаренко Г. Розвиток гнучких навичок

здобувачів вищої освіти у контексті соціокультурної комунікації. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2021. Вип.14. С/9-28. DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2021-14-9-28>.

7. Барабаш Вікторія, Сустретов Анатолій, Коломієць Олена. Психологічні чинники етичної поведінки викладача вищої школи. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць*. Серія: Педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2025. Вип. 70. 268 с. С. 31–43. <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/issue/view/42/399>
8. Бех І. Д. Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. *Управління освітою*. 2018. № 6, С. 7–12.
9. Брюховецька І. В., Прийма А. М., Плетенецька Л. С. Цифрова медіаграмотність науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти як запорука успіху у процесі викладання. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.35>
10. Вітвицька, С. Адаптивна система педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої та передвищої освіти. *Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників*. 4 квітня 2024 року. Суми, 16–19.
11. Грень Є. (2023) Особливості використання цифрових технологій у дистанційному навчанні. *Академічні візії* (25). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/88/>
12. Дашковська О. В., Погребняк В. П. Підсумки та перспективи модернізації системи вищої освіти в Україні. К. ДНУ «Інститут освітньої аналітики», *Освітня аналітика України*, вип. №2(18), 2022, С. 35–44.
13. Дудкевич Т. В. Історичне пізнання як предмет психологічних досліджень. *Україна-Цивілізація. Психологічні та педагогічні науки*, 2016. Том 5. С.286-292.
14. Історичні джерела в українському інформаційному й освітньому просторі: верифікація та інтерпретація: монографія / Наук. ред. д.і.н. поф. О. О. Салати. Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2018.348 с.
15. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін : *монографія* 2- ге вид., випр. і доп. Київ: ЦП «Компринт». 2016.424 с.
16. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи. /за ред. В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало. Київ: Знання України. 2018. 616 с.
- 17.Кривчик Г., Лагдан С. Викладання гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти в умовах воєнного часу: форми і методи. *Наукові інновації та передові технології*, 2023. № 5 (19). С. 516-528.
18. Ляшенко, М. Ю. Актуальні проблеми формування професійної мотивації майбутніх педагогів професійного навчання / М. Ю. Ляшенко // Scientific and pedagogical internship “Innovative methods of organization of educational process in the field of pedagogy and psychology in Ukraine and EU countries”. October 21 November 29, 2019. Maria Curie-Skłodowska University, 2019. С. 104–107. URL: <https://cuesc.org.ua>.

19. Методика інноваційного викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / Автор-укладач: А. П. Гриценко. Глухів, 2022. 276 с.
20. Москалюк М. М. & Ленъ А. В. Цифрові технології та їх роль у вивченні історії. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє середовище сучасного університету». 2025(18). 92-102 <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2025.188>
21. Олена Коломієць, Вікторія Барабаш, Анатолій Сустрєтов. Використання методів творчої діяльності викладання історико-культурологічних дисциплін у закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук:* [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. 89. Том 1. 390 с. С. 348 – 358. file:///C:/Users/Victoria/Downloads/aphn-journal.in.ua_89_1_2025.pdf
22. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За ред. Н.Г. Ничкало, І.Ф. Прокопенка. Харків: ФОП Бровін О. В., 2020. 546 с.
23. Прокопів Л. Інноваційні технології навчання і виховання у ЗВО: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2017. 166 с.
24. Прокопів Л. М. Сидорук О.М. Використання інноваційних технологій навчання як ефективної комунікації в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Освітні обрії*. 2020. №1(15). С. 75–79.
25. Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 2018. 452 с.
26. Ракітнянська Л. М. Становлення та розвиток поняття «емоційний інтелект»: історико-філософський аналіз. Неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: Педагогічні науки) : гол. ред. С. Сисоєва. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2018. № 3–4 (56–57). С. 36–42.
27. Рачук С. Особливості історичного пізнання крізь призму класичної науки. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. Спільний україно-румунський науковий журнал (АПСНІМ, 2021). №4(32). Р.6-10.
28. Ставицький А., Затонацька Т. Формування культури якості вищої освіти в українських університетах. *Освітня аналітика України*. 2017. №1. С. 21–32.
29. Стасюк, Ю., Вайнілович, І., & Кобченко, А. Роль емоційного інтелекту та професійної культури у розвитку закладів вищої освіти. *Challenges and Issues of Modern Science*. 2024, №3. С. 214–222. <https://cims.fti.dp.ua/j/article/view/265>
30. Стежко, З. В., Шалімова, Н. С., Андрощук, І. О. Академічна доброчесність у вищій освіті: прояви та мотиваційні чинники. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2022, № 3. С. 7–15.
31. Староста В.І. Тестовий контроль психолого-педагогічної підготовки магістрів та аспірантів: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 100 с.

32. Стинська В., Прокопів Л. Технології формування лідера у процесі професійної підготовки викладача ЗВО. *Освітні обрії*. 2021. 1(52). С. 115-118.
33. Терещук, В. І., Ільченко, А. М., & Семенишина, І. В. Інноваційні технології навчання у закладах вищої освіти. *Академічні візії*, 2023, № 16. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/157>.
34. Kelly A. Measuring competition and competitiveness. *Dynamic Management and Leadership in Education*. 2021. Р. 218-224. doi: 10.4324/9781003217220-22.
35. Mytsenko Valerii, Barabash Viktoriia, Bondarenko Anna. Formation of Soft Skills Among Future Specialists in Information, Library and Archival Affairs. *Наукові записки / Ред. кол. В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 199. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка*, 2021. 261 с. С. 82–87. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua>.
36. MYTSENKO Valerii, BARABASH Viktoriia GLEBOVA Lyudmila. Educational potential of the activities of information institutions during the war period. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Випуск 208. С. 79–86. DOI:10.36550/2415-7988-2023-1-207-79-86.
37. ScienceRise: Pedagogical Education. https://journals.uran.ua/sr_edu

Інформаційні ресурси:

1. *Освіта* UA. URL: <https://osvita.ua/>
2. В.О. Сухомлинський. URL: <https://sukhomlynsky.com/ua>
3. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua>.
4. Електронна бібліотека – підручники. URL: <http://www.info-library.com.ua/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
6. Наукова періодика України. Сайт електронних видань вищих навчальних закладів і наукових установ України. URL: <http://journals.uran.ua>
7. Національна академія педагогічних наук України <https://naps.gov.ua/>
8. Сервіси та інформаційні ресурси. Педагогіка вищої школи. URL: www.kspu.edu/Information/services.aspx
9. Higher Education Pedagogies ISSN: (Print) (Online) Journal homepage. URL: <https://www.tandfonline.com/loi/rhep20>

Рекомендовані джерела неформальної освіти:

1. Небайдужі: базові емоційні потреби та соціальна взаємодія https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+NI101+2023_T2
2. Стрес-менеджмент для освітян https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CARITAS+STRESS101+2023_T2
3. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і

можливості.

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+PPK101+2020_T1

4. Академічна доброчесність: Онлайн-курс для викладачів

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+AI101+2021_T2

5. Критичне мислення для освітян

https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T